

Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes

Ettepanek teenuste liigitamiseks ja asukohtade määratlemiseks maakonnaplaneeringutes

Tööversioon 30.03.2015

Tellijaja: Siseministeerium

Teostaja: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus (RAKE)

Sisukord

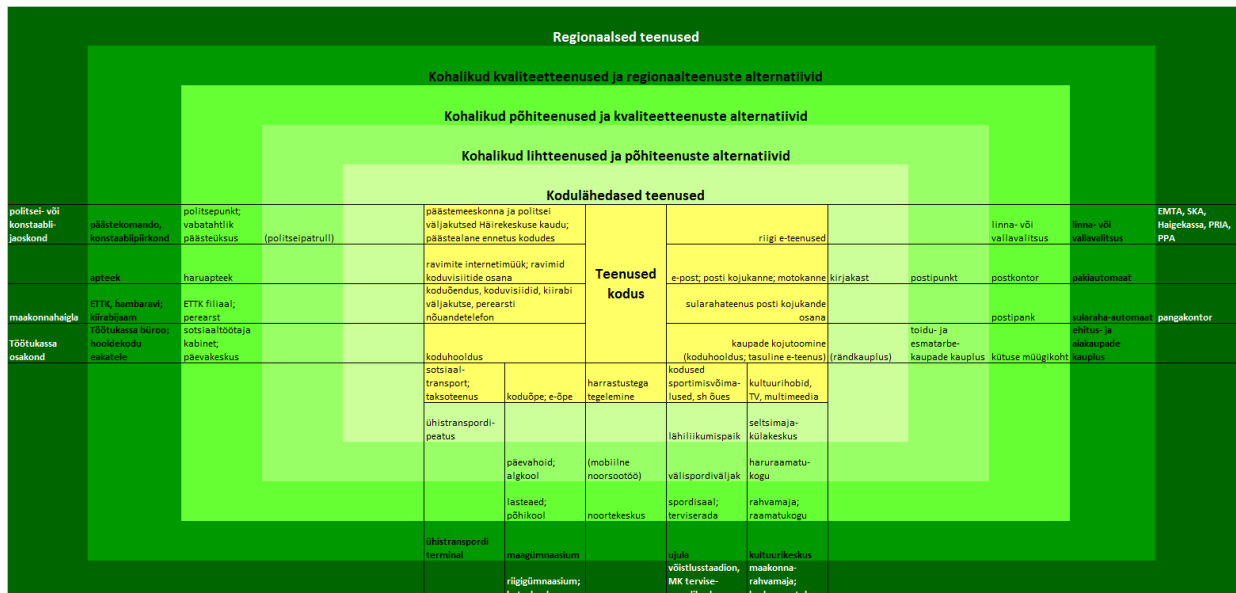
Ettepanek teenuste liigitamiseks ja asukohtade määratlemiseks maakonnaplaneeringutes	3
Kodulähedased teenused.....	5
Kodust kaugel asuda võivad teenused.....	6
Kohalikud lihtteenused	7
Kohalikud põhiteenused	9
Kohalikud kvaliteetteenused	12
Regionaalsed teenused	15
Keskuste vahelised ühistranspordiühendused	18
Teenuskeskuste määratlemine ning kättesaadavuse hindamine	20
Lisa 1: Teenuste analüüsi kokkuvõte ja liigituse alused	22
Teenuse osutamise regulatiivne raamistik	23
Teenuse osutajad ja osutamise vorm	23
Kehtestatud regulatsioonid ja seatud eesmärgid teenuse osutamise taristu asukohtadele	28
Teenuse osutamise majanduslik tasuvus.....	35
Teenuse osutamise meeskond.....	35
Teenuse osutamise taristu	37
Teenuse osutamise kliendibaas ja teenuspiirkonna vajalik suurus	39
Teenuse koht igapäevaelus.....	42
Teenuse olulisus igapäevaelus	42
Teenuse olulisus ühiskonnale ja paikkonnale	45
Kättesaadavuse ajastatuse olulisus.....	48
Alternatiivsete teenuse kasutuse ja kättesaadavuse tagamise viiside olemasolu	51
Teenuste liigitus ja teenuskeskuste hierarhia.....	52
Teenuste liik	52
Teenuste taristu optimaalne asukoht teenuskeskuste hierarhias.....	54
Lisa 2: Teenuste liigitus ja osutamise optimaalne territoriaalne tase	56

Ettepanek teenuste liigitamiseks ja asukohtade määratlemiseks maakonnaplaneeringutes

Ettepaneku aluseks on teenuste sotsiaal-majandusliku olemuse ja kvaliteedinõuete, kehtestatud regulatsioonide ja elluviidud ametkondlike otsuste ning sihtrühmade kättesaadavuse vajaduste analüüsil (vt lisa 1) põhinev teenuste liigitus 5 rühma:

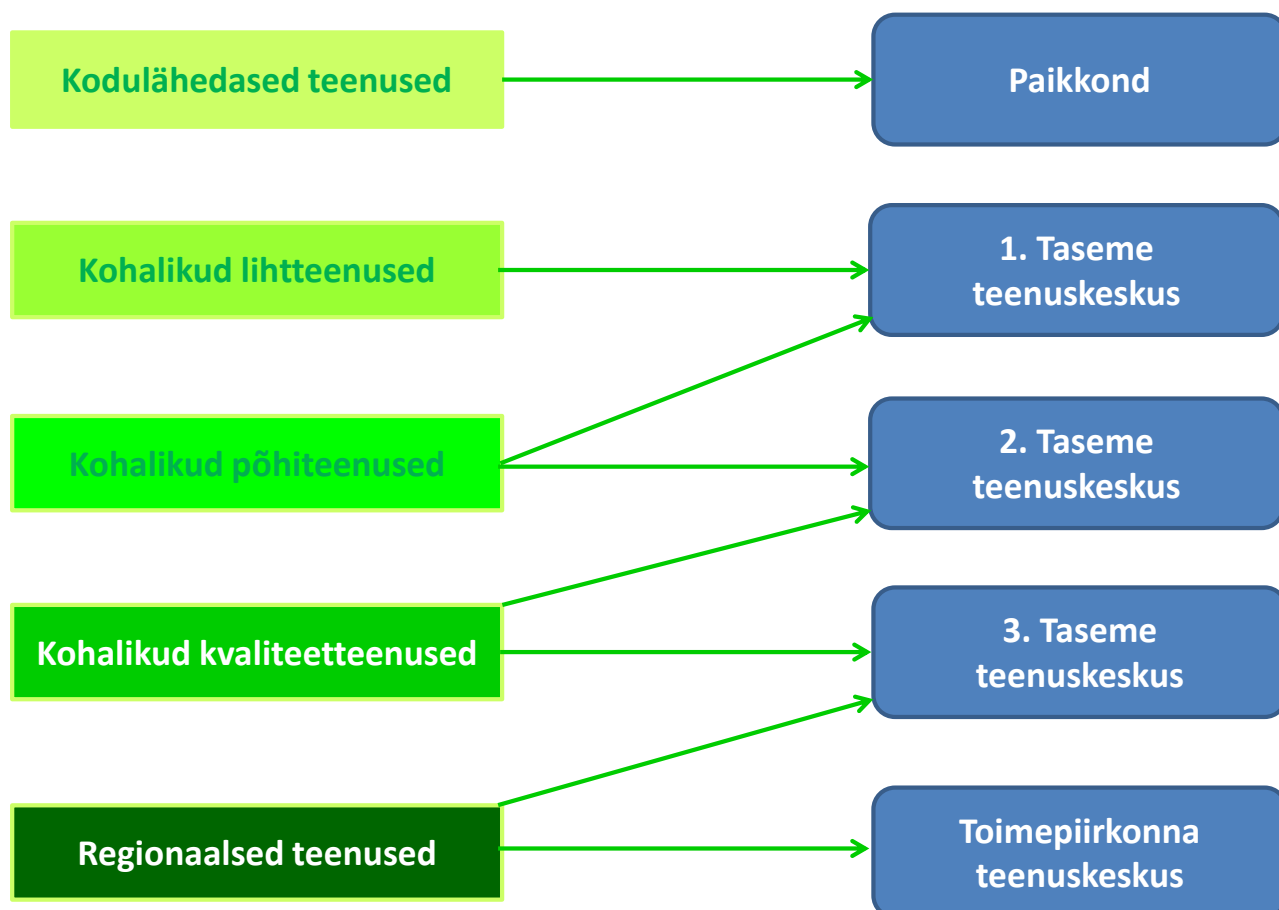
- Kodulähedased teenused
- Kohalikud lihtteenused
- Kohalikud põhiteenused
- Kohalikud kvaliteetteenused
- Regionaalsed teenused.

Teenuste kasutuse terviklikuma kaardistuse ning täielikuma mõistmise huvides määratletakse lisaks iga käsitletava teenuse puhul ka teenuse kasutuse alternatiivsed võimalused kodust lahkumata. Tendents, kus esmajoones e-lahendused suurendavad teenuste kättesaadavust kodus, eeldatavalt jätkub ning süveneb aastaks 2030. Teenuste kodus tarbimise võimalused vähendavad vajadust lähtuda teenuse kättesaadavuse tagamisel spetsiifiliste liikumisprobleemidega isikute kõigist nõudmistest. Kodus kättesaadavad teenused vähendavad ka teenuste füüsilise taristu paiknemise olulisust teenuste osutamisel, vähendavad teenuseid osutavate asutuste töökoormust ning seega loovad majanduslikust loogikast tulenevaid vajadusi teenuspiirkondade suurendamiseks.

Joonis 1. Teenuste liigitus ja osutamise optimaalne territoriaalne tase (vt. töö lõpus lisa 2 suuremat joonist)

Teenuste olemusel baseeruv jaotus rühmadesse on lähtekohaks teenuste sidumisel teenuskeskuste hierarhiaga. Ühelt poolt teenuste majanduslikust loogikast tulenevalt (kvaliteediga seotud nõuded kliendibaasi suurusele) ning teiselt poolt tulenevalt ülesandest tagada võimalikult paljudes paikkondades teenuste hea kättesaadavus, antakse tingimused osade kohalike põhi- ja kvaliteetteenuste ning regionaalsete teenuste „nihutamiseks“ madalamale teenuskeskuse tasemele.

Joonis 2. Teenuste liigitus ning seosed teenuskeskuste tasemega

Üldjuhul on selline kvaliteedi arvelt teenuse madalamale teenuskeskuse hierarhia tasandile viimine soovitatav üksnes juhul, kui seda nõuab vastavale teenusele määratletud kauguse kriteeriumi ületamine. Igal juhul ei soovitata teenuse viimist madalamale teenuskeskuste hierarhiatasemele kui seda võimaldab minimaalselt vajalik kliendibaas. Näiteks kui kohaliku põhiteenusena määratletud põhiharidus jääb ühes või mitmes paikkonnas 2. taseme teenuskeskusest kaugemale kui hea kättesaadavuse kriteeriumiga on määratud (30 minutit ehk 15 km), siis on asjakohane kaalutleda väiksema kliendibaasi nõudlusega (liitklassiga) algkooli vajadust 1. taseme teenuskeskustes.

Kodulähedased teenused

Kodulähedaste teenuste taristu on:

- **Lähiliikumispaiik.** Iga avalikuks kasutuseks mõeldud spordiobjekt, sh kõrgematel kõrgemal teenuskeskuste hierarhiatasemetel soovitatavad objektid. Liikumisharrastuse arengukava 2011–2014 (2010) seadis eesmärgi, mille kohaselt peab iga inimese jaoks olema üks avalikult kasutatav liikumispaiik 15 minuti kaugusel elukohast.
- **Külakeskus-seltsimaja.** Kogukonna poolt loodud ja majandatav kooskäimiskoht, mis saab ja võib täita ka päevakeskuse, noortetoa ja lapsehoiu alternatiivide rolli. Rahvakultuuri valdkondliku andmekogu andmetel on Eestis 149 seltsimaja ja külakeskust, liikumise Kodukant andmetel üle 400 külamaja. Suuremates keskustes, kõrgemal teenuskeskuste hierarhiatasemetel asendab seda rahvamaja, kultuurikeskus, jms spetsialiseerunud kultuuriasutused.
- **Kirjakast.** Õigusaktides on määratletud, et vallas asuvast või elavast postiteenuse kasutajast ei või kirjakast asuda kaugemal kui 2 kilomeetrit. Eestis on u. 2770 kirjakasti. Teenuse kasutuse vähesusest tuleneb surve kirjakastide võrgustikule. 50% neist saavad ühe kirja päevas, u. 300, kuhu pannakse 1 kiri nädalas, u. 50 kirjakasti ei saa mitu kuud ühtegi kirja. Konkurentsiameti uuema ettepaneku kohaselt võiks kirjakasti paiknemistihedus olla 3 km linnas ja 5 km maal.
- **Ühistranspordipeatus.** Tagab olulisele osale elanikest teiste teenuste kättesaadavuse. Soovituslike normidega on määratud ühistranspordipeatuste kaugus inimese elukohast sõltuvalt asula suuruselt: jalgsi peatusesse kuni 500 elanikuga asulas 3 km, 500-1000 elanikuga asulas 2 km, üle 1000 elanikuga asulas 1 km. Maanteeamet on hiljutises analüüsis (2014) peatuse mõjuala määratlemisel lähtunud eeldusest, et maksimaalne mõistlik jalgsikäigu maa peatusesse on 2 km. Soomes on (Lehtola 2008; Kuronen-Ojala jt. 2009) ühistranspordipeatus määratletud kui lähiteenus. Tarbijaurimuskeskuse uuringu (Kytö jt. 2003) alusel soovisid lastega pered ja eakad (65+) keskmise tulemusena, et peatus oleks 1 km kaugusel elukohast. Suurbritannias elas 2012.a. 85% majapidamistest 6 minuti jalgsikäigu kaugusel lähimast bussipeatusest ning 11% 6-13 minuti kaugusel. Kokku oli 91% majapidamistest 13 minuti kaugusel bussipeatusest, millest käis vähemalt üks buss tunnis. See on ka kasutatav bussiliikluse kättesaadavuse indikaator Suurbritannias.

Kodulähedase teenuse olemus: toetab paikkonna identiteeti (külakeskus-seltsimaja); teenuse osutamise jooksvad kulud on väga madalad (ei ole vaja täiskohaga personali); sihtrühma iseloomustab olemuslikult kesine liikuvus (ÜT peatus) ja e-oskused (kirjakast), teenuse koduläheduse puudumisel loobutakse kergesti teenuse kasutusest isikliku elukvaliteedi ja kogukonna sidususe arvelt (seltsimaja, lähiliikumispaiik).

Kättesaadavuse nõuded: teenused on olulisele osale elanikest kättesaadavad jalgsi ja jalgrattaga; maapiirkondades ei eeldata ühistranspordi olulist panust kättesaadavuse suurendamisel (ÜT piiratud sageduse ning teenuse asendatavuse vastuolu), kuid suuremate kauguste korral võib ÜT liinide ja peatuste olemasolu ning ühenduste ajalise sobivuse korral toetada ka kodulähedaste teenuste kättesaadavust (sõiduaeg ei ületa paikkonnasisene sõiduaeg maapiirkondades üldjuhul 10 min).

Kodulähedaste teenuste üldistatud hea kättesaadavuse kriteerium (üksikutele teenustele kehtivad ka rangemad kriteeriumid, vt allpool) on teenuse olemusest tulenevalt määratud kaugusena kilomeetrites – **3 km**. Standardiseeritud liikumiskiirusi (vt. allpool) arvesse võttes tähendab see erinevate liikumisviisidega hea kättesaadavuse ajalisi piire 3-36 minutini.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühistranspordiga	Autoga
Kodulähedased teenused	3 km	36 min	9 min	16 min	3 min

Kodulähedaste teenuse jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv: **ei määrata**

Kodulähedaste teenuse asukohad: **iga paikkond**

Kodust kaugel asuda võivad teenused

Ülejäänud teenused liigituvad kättesaadavuse tagamise ülesande alusel kodust kaugel asuda võivateks teenusteks, kus koduläheduse puudumisel tuleb kättesaadavus saavutada sõiduauto või ühistranspordi abil, mida mõistliku ajakulu puhul saab osaliselt asendada ka jalgratta kasutamine.

Liikumisviiside puhul eeldatakse teenuse territoriaalse kauguse kriteeriumite tuletamisel teenuse olemusest tuleneva kättesaadavuse mõistliku ajakulu hinnangust järgmisi keskmisi kiirusi:

- Jalgrattaga: 20 km/h
- Ühistranspordiga: 50 km/h
- Sõiduautoga: 70 km/h

Ühistranspordi kasutamisel arvestatakse täiendava ajakuluna jalgsi teekonda kodust ühistranspordipeatusesse ja teenuse asukohta. Eeldades ühistranspordipeatuste adekvaatset paigutust teenuste asukohtade läheduses ning elanike keskmist kaugust lähimast ühistranspordipeatusest arvestatakse lisanduva teekonna pikkuseks 1 km ning lisanduvaks ajakuluks 12 minutit ühe sõidu kohta. Teenusele ja tagasi ühistranspordiga liikumine sisaldab seega 2 km teekonda jalgsi ja 24 minutit ajakulu.

Arvestades seda, et kõigi käsitletavate teenuste (va. autokütuse müügikoht) puhul moodustavad isikliku sõiduauto kasutamise võimalusteta isikud olulise osa teenuste sihtrühmast ja kasutajatest, lähtutakse teenuse ajalise ja territoriaalse kauguse sünkroniseerimisel ühistranspordiühenduse kui autosõiduga võrdluses aeglasema liikumisviisi standardiseeritud ajakulust km kohta.

Kohalikud lihtteenused

Kohalike lihtteenuste taristu on:

- **Toidu- ja esmatarbekaupade kauplus.** Läheduse maksimeerimine on oluline sagedase ning leibkonna tasandil vältimatu kasutuse tõttu. Eestis on väiksemad kauplused suutnud tegutseda u. kuni 250 elanikuga paikkondades. Soomes on (Lehtola 2008; Kaskisaari jt. 2010) esmatarbekaupade kauplus (lähikauppa) määratletud kui lähiteenus. Kaskisaari jt. 2010 uurimuse alusel on kaupluse kaugus elanike elukohast järgmine: keskuste tagamaal keskmiselt 4 km, mediaan 2 km, maapiirkondades keskmine 7 km ja mediaan 5 km. Helminen & Ristimäki 2008 uurimuse alusel oli peaaegu kõigi maa-asulate elanike jaoks kauplus lähemal kui 10 km. Mäntylä (2003) maaelanike uurimuse järgi oli vastajate keskmine kaugus kauplusest 5,4 km, kõige sagedasem (25%) kaugus 1 km. Keräneni (2003) uurimuse järgi oli maapiirkondades lähim kauplus keskmiselt 7 km kaugusel ning 111 tuhande elaniku (2% kogu Soome elanikkonnast) jaoks kauplus kaugemal kui 15 km. Soome maapiirkondade elanike hinnangul on kauplus liiga kaugel, kui see on 7-10 km kaugusel. Eakate kohta on Soome sotsiaalministeeriumi uuringutes avaldatud seisukohta, et 2 km teekond kauplusesse on liiga pikk. Rootsis on u 2% elanike teekond lähima poeni üle 10 minuti. Suurbritannias elas 2012.a. 92% majapidamistest 15 minuti jalgikäigu või ühistranspordisõidu kaugusel lähimast esmatarbekaupade kauplusest.
- **Postipunkt.** Võimaldab universaalse postiteenuse osutajal täita seadusest tulenevat kohustust osutada igas KOV-üksuses sõltumata elanike arvust ja teenusvajaduse mahust võimalikult odavalt. Postipunktis on tagatud universaalsed postiteenused, kuid lisateenuste hulk on väiksem. Taristu lahendab seega majandusliku tasuvuse põhimõtte raames kahjumi vähendamise ülesannet. Suurem osa postkontoritest tegutsevad teenusvajaduse vähesuse tõttu kahjumiga, üksnes u 80 postkontoris on kulud ja tulud vähemalt tasakaalus. Postkontorite külastatavus väheneb 5-7% aastas. Trend on postkontorite arvu vähendamise ja postipunktide arvu suurendamise suunas. Eestis on kokku 338 postiasutust, millest 117 on postipunktid.
- **Haruraamatukogu.** Tegemist ei ole üldjuhul eraldiseisva asutusega, vaid valla- või linnaraamatukogu väiksemas asulas paikneva tegevuskohaga. See pakub võimalust viia suhteliselt väikeste kuludega raamatukoguteenus elanikele lähemale ning tugevdada samas külakogukondade sidusust. Kasutuse vähenemise tõttu on oluline osa haruraamatukogudest majandusliku surve all.
- **Laste päevahoid.** Asendab kesise liikuvusega peredel lasteaiateenust. Teenus on võimalik ka väga väikese elanike arvuga paikkonnas, kuid püsiva personali vajaduse tõttu ei kuulu kodulähedaste teenuste hulka.
- **Algkool.** Vähendab põhikoolist kaugemal elavate laste kooliteekonna pikkust esimestel kooliaastatel ning ülemäärast ajakulu sellele. Väiksemale, 16 õpilasega algkoolile vastab 1-3. klassi laste osakaalu alusel maapiirkondades u. 600 elanikku.
- **Välisportiväljak.** Spetsiifiline lähiliikumispai on vajalik esmajoones seoses algkooliga.

Spetsiaalset taristut mitterõudvateks lihtteenusteks on ka mobiilne noorsootöö (võimaldab nt. külakeskuse ruumide baasil tuua noorsootöö noorte elukohtadele lähemale) ning turvalisusteenust elanikele lähemale toov politseipatrullide tegevus.

Kohalike lihtteenuste olemus: esitab väheseid nõudeid teenuse kvaliteedile ja mitmekesisusele, sh on üldjuhul piisav 1-2 liikmeline personal; erinevalt kodulähedastest teenustest on teenuste osutamiseks üldjuhul vajalik püsivalt kohal olev personal ja sellest tulenevalt ka kliendibaasi miinimumvajadus; lihtteenused on sageli kättesaadavust suurendavaks alternatiiviks kohalikele põhiteenustele - väiksemad nõuded kliendibaasile võimaldavad lihtteenuste vormis (lastehoid; algkool; postipunkt) osutada kvaliteedi arvelt sama funktsiooni täitvaid kohalikke põhiteenuseid (lasteaed; põhikool; postkontor).

Kohalike lihtteenuste jätkusuutlikkust tagav **piirkonna elanike arv: alates 300 (algkool 600)**

Kohalike lihtteenuste üldistatud hea kättesaadavuse kriteerium on määratud teenusele jõudmise mõistliku ajakuluna. Teenuste lihtne olemus ja üldiselt sagedane kasutus igapäevaelus (millega kaasneb suur summaarne ajakulu perioodi jooksul) muudab teenused hästi kättesaadavaks eeldusel, et neile jõudmiseks ei kulu rohkem kui **25 minutit**. Lihtteenuste füüsilise kauguse arvutamisel on kriitiliseks aluseks ühistranspordiühenduse ajakulu. Standardiseeritud liikumiskiirusi arvesse võttes tähendab see ühistransporti kasutades 12 minutit liikumist lähimasse peatusesse ning 13 minutit liikumist ühistranspordiga ehk **11 km**. Viimane on ka lihtteenuste hea kättesaadavuse kriteerium kilomeetrites. Jalgrattal on võimalik 25 minutiga läbida keskmiselt 8 km ehk jalgratas suudab pakkuda lihtteenuste kättesaadavuse tagamisel ühistranspordiga lähedasi võimalusi.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühistranspordiga	Autoga
Lihtteenused	25 min	2 km	8 km	11 km	29 km

Kohalike lihtteenuste asukohtade kavandamise kriteeriumid: a) paikkonnad, milles piirkonna suuruse kriteerium on täidetud; b) paikkonnad, mis toimivad kõrgema taseme teenuskeskusena mitte kaugemal kui 11 km kaugusel asuvate paikkondade kogumile, mis kokku vastab piirkonna suuruse kriteeriumile; c) põhiteenuste alternatiivide (algkool, lastehoid, postipunkt, haruraamatukogu) osas on vajadus seotud vastavate põhiteenuste kaugusega – rakendada 1. taseme teenuskeskuse paikkondades, mille kaugus 2. taseme teenuskeskuse asukohast ületab põhiteenuse hea kättesaadavuse kriteeriumi (15 km) ning kus on piisav elanike arv.

Kohalike lihtteenuste osutamise asukoht: **1. taseme teenuskeskus**

Kohalikud põhiteenused

Kohalike põhiteenuste taristu on:

- **Põhikool.** Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab, et vähemalt 80 protsendil õpilastest, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei tohi kooli jõudmiseks kuluda rohkem kui 60 minutit. Transpordi arengukavas lisatakse, et liinivõrgud kujundatakse selliselt, et õpilastel, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei kuluks kooli jõudmiseks rohkem kui 60 minutit. Praxis on hiljutises analüüsis (2014) seadnud analüütiliseks eesmärgiks, et koolitee pikkus oleks alla 5 km (kuni 60 min jalgsi). Põhikooli õpilaste arvu ei ole rangelt piiritletud. HTM lähteülesanne Praxise analüüsile sisaldab väikseima mitteerandliku põhikooli tüübina (tüüp 2) põhikooli minimaalselt 90 õpilasega (10 õpilast klassis), mis vastava vanusrühma osakaalu maapiirkondade rahvastikus tähendab u. 950 elanikku. Hästi komplekteeritud põhikooli klassidega (16 õpilast klassis) koolis on 144 õpilast, millele vastab 1500 elanikuga piirkond.
- **Lasteaed.** Koolieelse lasteasutuse seaduses on sätestatud KOV kohustus luua võimalus käia teeninduspiirkonna lasteasutuses. 1 nõutele vastavalt komplekteeritud sõimerühmaga ja 1 lasteaiarühmaga lasteaias käib 34 last, millele vastab piirkond u 700 elanikuga, 1 liitrühmaga (18 last) lasteaiata komplekteerimiseks peaks maapiirkonna elanike arv olema keskmiselt u. 400 elanikku. Kaskisaari jt. (2010) uuringu alusel on Soomes linna tagamaal lasteaiata/hoiu keskmine kaugus 3,7 km ja mediaankaugus 3 km, maa-asulates keskmine kaugus 6,8 km ja mediaankaugus 5 km. Siltaniemi jt (2010) küsitlus andis teenuse keskmiseks kauguseks linna tagamaal 5 km ja maapiirkondades 9 km.
- **Spordisaal, välispordiväljak ja terviserada.** Taristu on vajalik iga põhikooli juures. Täiskasvanute poolt sage kasutamine enamasti tööjärgsel ajal nõuab taristu läheduse maksimeerimist.
- **Noortekeskus.** Noorsootöö on kohaliku omavalitsuse kohustuslik ülesanne ning selle loomulik korralduslik piirkond on KOV-üksus. „Kvaliteedijuhtimine noorsootöös“ (2013) seab noorsootööle kaks kättesaadavuse eesmärki koos kriteeriumitega - KOV territooriumil tegutseb 300 noore kohta vähemalt 1 avatud noorsootööd pakkuv asutus (avatud noortekeskus, noortetuba); noorel on võimalik noorsootöö asutusse jõuda vähem kui 30 minutiga (võib tähendada ka transpordivahendite kasutamist) . 300 noort tähendab u 1500 elanikku piirkonnas.
- **Rahvamaja.** Rahvamajateenuse osutamine ei ole KOV kohustuslik ülesanne, sellest hoolimata on rahvamaja asutamine, majandamine ja sulgemine kõige sagedamini kohaliku omavalitsuse otsustada. Rahvamajade seaduse kontseptsioonis (2007) tehakse ettepanek muuta KOKSi selliselt, et kultuuri- (ja spordi)töö oleks KOV kohustuslikuks ülesandeks. Ettepanekute alusel on „rahvamajade asutajateks ja -pidajateks on KOV-d, MTÜ-d, sihtasutused, äriühingud või füüsilisest isikust ettevõtjad“. KOV volikogu määrab Rahvamaja liigi ja teeninduspiirkonna, lähtuvalt paikkonna optimaalsest kultuurivõrgustikust, arvestusega, et kultuuriteenus on elanikele kättesaadav. Erinevalt seltsimajast-külakeskusest vajab rahvamaja minimaalselt 1-2 püsiva töökoha olemasolu. Täiskasvanute poolt sage kasutamine enamasti tööjärgsel ajal nõuab taristu läheduse maksimeerimist.

- **Raamatukogu.** Rahvaraamatukogu seaduses on määratud, et rahvaraamatukogude võrgu loomisel tuleb lähtuda järgmistest põhimõtetest: igas kuni 10 000 elanikuga linnas vähemalt üks rahvaraamatukogu; üle 10 000 elanikuga linnas vähemalt üks rahvaraamatukogu keskmiselt iga 15 000 elaniku kohta; mujal vähemalt üks rahvaraamatukogu keskmiselt kuni 500 elanikuga teeninduspiirkonna kohta.
- **Postkontor.** Universaalse postiteenuse osutamise määruse järgi peab universaalse postiteenuse osutaja juurdepääsupunkti paigutamisel võtma arvesse haldusüksuste piire. Iga valla territooriumil peab olema vähemalt üks universaalset postiteenust osutav postkontor. Igasse valda, mille püselanike arv ületab 2500 inimest, paigutatakse täiendavalt üks või enam universaalset postiteenust osutavat postkontorit. Mäntylä (2003) Soome maaelanike uurimuse järgi oli vastajate keskmine kaugus postkontorist 7,5 km, kõige sagedasem (25%) kaugus 1 km. Soome Transpordi ja kommunikatsiooniministeeriumi uurimuse lausel jääb 95% elanike jaoks postkontor vähemalt 11 km kaugusele. Suurbritannias oli 2012.a. 83% majapidamistest postiteenus 15 min liikumise kaugusel.
- **Sularahaautomaat või postipank.** Rootsis jääb u. 1% elanikest sularahaautomaat kaugemale kui 20 minutine sõidutee.
- **Sotsiaaltöötaja kabinet.**
- **Valla- või linnavalitsus.** Osutab KOKSist tulenevaid asjaajamisteenuseid elanikele ja juriidilistele isikutele ning korraldab kohalikke teenuseid. Eesti senine kogemus näitab, et valla- ja linnavalitsused suudavad tegutseda ka 2-5 töötajaga asutustena väikese elanike arvuga piirkondades.
- **Päevakeskus eakatele.** Väiksem päevakeskus (2 töötajaga) suudab teenindada u 1100 elanikuga piirkonda.
- **Kütuse müügikoht.** Eestis on u 450 tanklat ehk keskmiselt 1 kütusemüügi koht 3000 inimese kohta. Soodsa asendi korral teedevõrgu suhtes võib kütuse müügikoht tegutseda 1500-2000 elanikuga piirkonnas.

Kohalike põhiteenuste olemus: teenused, mille kasutamine rahuldab elanike igapäevaelu põhivajadused (haridus, tervis, turvalisus, vaba aeg); teenuste osutamine eeldab lihtteenustega võrreldes suuremat professionaalset meeskonda ja/või kõrgemate investeerimis- ja majandamiskuludega taristut.

Kohalike põhiteenuste üldistatud hea kättesaadavuse kriteerium on määratud teenusele jõudmise mõistliku ajakuluna. Kuivõrd oluline osa põhiteenustest (põhikool, spordisaal, rahvamaja, noortekeskus) omab lihtteenustega sarnast sagedase (igapäevane või iganädalane) kasutuse iseloomu, on teenuse kasutaja vaatepunktist sarnane ka hea kättesaadavuse ühtne ajaline kriteerium. Tulenevalt teenuste suuremast koondumisest kohaliku põhiteenuse liigile vastaval hierarhiatasemel asuvas teenuskeskuses, mis loob eeldused ühildada erinevate teenuste kasutusel (nt. põhikool ja noortekeskus; spordisaal ja toidukauplus) teenusele jõudmise ajakulu, võib sama kättesaadavuse taseme säilitamiseks ühist ajalist kriteeriumit vähesel määral suurendada **kuni 30 minutini**.

Kohalike põhiteenuste füüsilise kauguse arutamisel on kriitiliseks aluseks ühistranspordiühenduse ajakulu. Standardiseeritud liikumiskiiruse arvesse võttes tähendab see ühistransporti kasutades 12 minutit liikumist lähimasse peatusesse ning 18 minutit liikumist ühistranspordiga ehk **15 km**. Viimane on ka lihtteenuste hea kättesaadavuse kriteerium kilomeetrites. Jalgrattal on võimalik 30

minutiga läbida keskmiselt 10 km ning 15 km läbimiseks kulub 45 minutit, mis on põhiteenusele jõudmiseks liiga palju, kuid alternatiivina võimalik.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühistranspordiga	Autoga
Kohalikud põhiteenused	30 min	2,5 km	10 km	15 km	35 km

Teenuste oluline koht elanike igapäevaelus ning märkimisväärsed nõuded ja kulud kvaliteedi tagamisel (personal, taristu) tähendavad vajadust tasakaalustada asukohtaotsuste tegemisel teenuste läheduse prioriteet teenuste kvaliteedi säilitamiseks vajaliku kliendibaasi mahu kriteeriumiga. Kliendibaasi kriteeriumist väiksemas piirkonnas on võimalik ja mõistlik osutada põhiteenuseid üksnes kvaliteedi arvelt. Sellised teenused on määratletud kui lihtteenused, koos sellest tulenevaga (vt. ülalpool).

Kohalike põhiteenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv: **alates 1500**

Kohalike põhiteenuste asukohtade kavandamise kriteeriumid: a) paikkonnad, milles piirkonna suuruse kriteerium on täidetud; b) paikkonnad, mis toimivad kõrgema taseme teenuskeskusena mitte kaugemal kui 15 km kaugusel asuvate paikkondade kogumile, mis kokku vastab piirkonna suuruse kriteeriumile.

Kohalike põhiteenuste osutamise asukoht: **2. taseme teenuskeskus**

Kohalike põhiteenustega samal teenuskeskuste tasemel on teenusvajaduse mõttes võimalik osutada ka mitme kohaliku kvaliteetteenuse lähedust (kvaliteedi ja jätkusuutlikkuse arvel) suurendavat alternatiivi, milleks on:

- **Esmatasandi tervisekeskuse filiaal või üksik perearstipraksis.** Perearsti nimistu piirsuurus on tervishoiuteenuste korraldamise seaduse alusel 1200–2000 isikut. Eestis tegutseb ka perearste, kelle nimistu suurus on alla 1000 isiku. RAKE esmatasandi tervisekeskuste mudeli analüüsis (2015) on esmatasandi tervisekeskuse filiaali võimalus lubatud vähemalt ühe nimistu mahus kontsentreeritud teenusvajaduse olemasolul ning juhul kui tervisekeskus jääb 25-30 km kaugusele.
- **Haruapteek.** 1 apteekriiga tegevuspunkt, soovitatavalt esmatasandi tervisekeskuse filiaaliga samas asulas ja hoones (või vahetus läheduses). Rootsis kestab alla 2% elanike jaoks teekond lähima apteegini või apteegi esinduseni 20 minutit või rohkem.
- **Vabatahtlik päästeüksus.** Vabatahtlike tegevusest oodatakse eelkõige suuremat panust neis paikades, kus riiklik komando asub kaugemal. Päästeamet on välja töötanud valemiga vabatahtlike päästeüksuste vajaduse/olulisuse kohta väiksemates piirkondades. Vabatahtlikele makstakse toimimise tagamise hüvitist juhul, kui vabatahtlik päästekomando asub riiklikust komandost enam kui 14 minuti kaugusel ning suudab reageerida teatava ajanormi piires (mida kiiremini reageeritakse, seda suurem on toetus). 2013. aasta alguse

seisuga on 62 vabatahtlikku päästekomandot, mis asuvad riiklikust komandost kaugemal kui 14 minutit.

- **Piirkonnapolitseainiku vastuvõtupunkt.** Piirkondliku politseitöö juhendis seatakse ülesandeks teostada igakuiselt vastuvõtte igas KOV-üksuses (va. väikevallad).

Kohalike kvaliteetteenuste alternatiivide 2. taseme teenuskeskusesse kavandamise kriteeriumid: kohaliku kvaliteetteenuse asukoht jääb 2. taseme teenuskeskusest kaugemale kui kvaliteetteenuse hea kättesaadavuse kauguse kriteerium; üksik perearstipraxis või haruapteek ei ohusta 3. tasandi teenuskeskuses tegutseva teenuse osutaja jätkusuutlikkust.

Kohalikud kvaliteetteenused

Kohalike kvaliteetteenuste taristu on:

- **Esmatasandi tervisekeskus.** Esmatasandi tervishoiu arengukavas aastateks 2009–2015 (2009) defineerib esmatasandi põhiteenused, milleks loetakse perearsti ja –õe, koduse õendusabi, füsioteraapia ja ämmaemandusabi teenuseid. Põhiteenuste osutamine peaks toimuma esmatasandi tervisekeskuses. RAKE esmatasandi tervisekeskuste mudeli analüüsis (2015) seatakse tervisekeskuse teenuspiirkonna miinimumsuuruseks 4-4,5 tuhat elanikku, sõltuvalt rahvastiku vanusstruktuurist. Soome valdade liidu Lõuna-Pohjanmaa uurimuses (2008) kasutati tervisekeskuse või -punkti kauguse analüüsimisel 15 min kriteeriumit. Erjos (2005) on Soome hõredalt asustatud maapiirkondade kohtavälja selgitanud, et tervisekeskus on 1/3 elanike jaoks kaugemal kui 10 km. (Siltaniemi et al. 2008) uurimuse järgi on Ida-Soome maapiirkonnas tervisekeskuse keskmine kaugus elanikust 15 km. Suurbritannias kasutatakse perearstiteenuse (general practice) kättesaadavuse hindamisel kahte lävendkriteeriumit: 15 min (UK mediaan) ja 30 min (80-90% isikutest). Rootsis on 99% rahvastiku jaoks vahemaa lähima tervisekeskuseni vähem kui 20 minutit.
- **Apteek.** Geomedia analüüsis (2013) jõuti tulemusele, et põhiapteegi nõuetele vastavat maa-apteeki tuleb pidada jätkusuutmatuks alla 2000 elanikuga teeninduspiirkonnas ning jätkusuutlikuks vähemalt 2500 elanikuga piirkonnas tegutsevat apteeki. Seejuures on eeldatud, et sellises apteegis tegutseb 1 põhitöökohaga apteeker. Eelistatum on mudel, kus apteegis töötab vähemalt 2 apteekrit - seega on jätkusuutlikkuse lävi kõrgem – 4-5 tuhat inimest teenuspiirkonnas. Apteegi sobivaim asukoht on esmatasandi tervisekeskusega samas hoones või läheduses.
- **Hambaravipraxis.** Üldiseks tasuvusnormiks on 1 hambaarst 1000 elaniku kohta. Sellise proportsiooni majanduslik tasuvus sõltub elanike ostujõust (sh teenuse rahastamisest ravikindlustuse süsteemis) ning kehtiva rahastussüsteemi põhjal on olulised erinevused suuremate linnade ning maapiirkondade elanike ostujõu vahel. Arvestades eeltoodut ning käsitledes majanduslikult optimaalseks ja jätkusuutlikuks lahenduseks 3 hambaarstiga kliinikut on jätkusuutliku hambaravikliiniku piirkondliku kliendibaasi vajalik suurus 3000 (Lõuna-Eesti suuremad linnad) kuni 5000 (Lääne-Eesti maapiirkonnad) elanikku. Hambaravipraxis sobivaim asukoht on esmatasandi tervisekeskusega samas hoones või läheduses.

- **Maagümnaasium.** Maagümnaasium on kohaliku omavalitsuse poolt asutatud 1 paralleeliga täistsükli kool. Normikohaselt komplekteeritud gümnaasiumiklassides oleks sellises kooli 84 õpilast (vt ka HTM lähteülesanne Praxise analüüsile(2014)). Eeldades, et maagümnaasiumi teenuspiirkonna põhikooli lõpetanud noortest jätkab gümnaasiumis Eesti keskmisele tasemele vastav noorte osakaal (70%) ning neist omakorda 75% maagümnaasiumis ja 25% linnagümnaasiumis peaks vastava vanusrühma noorte proportsiooni arvestades maagümnaasiumi teenuspiirkonnas elama u. 5000 elanikku. Praxise analüüs (2014) on analüütilise eesmärgina kasutanud koolitee pikkust 20–40 km (< 1 tund sõitu).
- **Kultuurikeskus.** Kultuurikeskus on rahvamajade seaduse kontseptsioonis (2007) määratletud kui kultuuriasutus, mis täidab rahvamaja funktsiooni ja omab tehnilist baasi ja inimressursi piirkonna suursündmuste korraldamiseks ning kutselise kultuuri vahendamiseks. Selline kultuuriteenuste taristu peaks olema igas piirkonnakeskuses, mis üldise plaanis vastab 3. tasandi teenuskeskustele.
- **Ujula.** Teenus oluline laste ujumisoskuse tagamisel, laiemalt tervislike eluviiside harrastamise olulise aastaringse võimalusena. Ujula puhul on teenuse olemusega kooskõlalise asukohaotsuse tegemisel piiranguks majanduslik tasuvus hinnanguliselt alates u 20 tuhandest elanikust teenuspiirkonnas. Ujula majandamine väiksemas piirkonnas eeldab kohaliku omavalitsuse olulist doteerimist. Teenuse tarbimine kohalikest tasandist kaugemal jääb aga paratamatult juhuslikuks ning teenus ei täida oma ülesannet elukvaliteedi parandamisel.
- **Ühistranspordi terminal.** Sõltub regionaalse liinivõrgu ülesehitusest. Toimepiirkondade keskuste parema (kiirema) kättesaadavuse tagamiseks muuhulgas tööalase pendelrände võimaldamiseks tuleb kaaluda kahekiiruselise liinivõrgu välja arendamist koos sõlmpunktidega suuremates ja keskmistes asulates toimepiirkondade siseselt.
- **Hooldekodu eakatele.** Hooldekodu optimaalne keskmine suurus on 40-50 klienti, mis teenuspiirkonna elanike arvule taandatud tähendab 3-4 tuhat inimest.
- **Ehitus- ja aiakaupade kauplus.**

Kohaliku kvaliteetteenuse olemus: valdavalt kasutatakse teenuseid harva, kuid teenused on elukvaliteedi jaoks olulised ning raskesti asendatavad; teenuseid iseloomustab suurem spetsialiseerunud meeskond ja/või suurte investeerimis- ja majandamiskuludega taristu.

Tulevikuvaates peaks ka **valla- ja linnavalitsustest** kujunema asutused, mis osutavad erinevaid kohaliku omavalitsuse ülesannetega seotud asjaajamisteenuseid spetsialiseerunud meeskonnaga kohalike kvaliteetteenustega samal teenuskeskuste tasemel.

Teenuste harvem kasutus (v.a. gümnaasium) samaaegselt teenuste kvaliteedi ja olulisusega igapäevaelus lubavad suurendada teenustele jõudmise mõistlikku ajakulu **45 minutini**. Standardiseeritud liikumiskiirusi arvesse võttes tähendab see ühistransporti kasutades 12 minutit liikumist lähimasse peatusesse ning 33 minutit liikumist ühistranspordiga ehk **27 km**. Viimane on ka kohalike kvaliteetteenuste hea kättesaadavuse kriteerium kilomeetrites.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühistranspordiga	Autoga
Kohalikud	45 min			27 km	53 km

kvaliteetteenused					
-------------------	--	--	--	--	--

Kohalike kvaliteetteenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv: **alates 4500**

Kohalike kvaliteetteenuste osutamise asukoht: **3. taseme teenuskeskus**

Regionaalsetest teenustest on mõistlik kaalutleda 3. taseme teenuskeskuste tasemele tuua Töötukassa bürood. Seoses töövõimereformiga on töötukassa teenuste maht oluliselt kasvamas ning vajalik on ka teenuse viimine lähemale reformi sihtrühmale.

Kohalike kvaliteetteenuste asukohtade kavandamise kriteeriumid: a) paikkonnad, milles piirkonna suuruse kriteerium on täidetud; b) paikkonnad, mis toimivad kõrgema taseme teenuskeskusena mitte kaugemal kui 27 km kaugusel asuvate paikkondade kogumile, mis kokku vastab piirkonna suuruse kriteeriumile; c) mitu teineteise läheduses paiknevat (kuni 15 km) sarnase suurusega paikkonda, mis kokku (koos tagamaaga) täidavad piirkonna suuruse kriteeriumi ning paiknevad 4. tasandi teenuskeskusest rohkem kui 27 km kaugusel. Punkt C rakendamine eeldab piirkondlikku kokkulepet kohalike kvaliteetteenuste jagamiseks keskuste vahel – piirkonna peale on vajalik 1 kohalike kvaliteetteenuste taristuobjekt.

Kättesaadavuse ametkondlike kriteeriumite alusel paiknevad 3. taseme teenuskeskuste tasandil ka riiklikud turvalisust tagavad struktuuriüksused, mille asukohad ei pruugi aga üks ühele kattuda 3. tasandi teenuskeskuste asulatega:

- **Kiirabijaam.** Kiirabi vahetu tegevuspiirkonna määramise aluseks on sõiduaeg 30 min kiirabibaasist keskmistes liiklustingimustes. Optimaalne kiirabibrigaadide arv ning logistiliselt õige paiknemine tagab kiirabiteenuse kättesaadavuse 90% Eesti elanikkonnast 15 minuti jooksul kiiretel kutsetel.
- **Päästekomando.** 2012. aasta sügisest on Eestis 72 riiklikku päästekomandot. Riikliku komandode võrgustiku paiknemise kujundamisel on lähtunud eesmärgist tagada, et päästealane abi jõuaks abivajajani võimalikult lühikese ajaga. Ajaliseks piiriks, mille jooksul peaks alates teate saamisest õnnetuse kohta kuni riikliku komando kohalejõudmiseni, on Eestis eesmärgina seatud 15 minutit. Kättesaadavuse tagamise suurendamiseks on kehtestatud eraldi abikaugete piirkondade mõiste (väikesaared ning eraldatud piirkonnad), mille komandodele (Kihnu, Ruhnu, Vormsi, Nõva, Tõstamaa ja Värska) on kehtestatud lihtsustatud nõuded.
- **Konstaablipiirkond.** Prefekti käskkirjaga määratud politseijaoskonna tööpiirkonna territoriaalselt kindlaksmääratud osa, kus piirkonnapolitseinik täidab oma ülesandeid. Piirkondade moodustamisel arvestatakse järgmisi suhtarvusi: tiheasustusega suurlinna piirkonnas on keskmine elanike arv piirkonnakonstaabli kohta kuni 15 000 elanikku ja hõreasustusega aladel kuni 10 000 elanikku.

Kuivõrd nende asutuste põhilised teenused elanikele ei nõua mitte asutuste head kättesaadavust elanike poolt, vaid vastupidi - asukohad on määratud teenuse osutaja kiire reageerimise vaatepunktist, siis ei ole nende asutuste kavandamine elanike liikumisharjumusi ja –võimalusi arvestades mõistlik ega vajalik.

Regionaalsed teenused

Regionaalsete teenuste taristu on:

- **Maakonnahaigla.** Maakonnahaiglad on Haiglavõrgu arengukava mõistes kesk-, üld- ja kohalikud haiglad. Eesti tervishoiu arengusuunad aastani 2020 (2014) määratlevad kättesaadavuse kriteeriumina järgmist: eriarstiabi kättesaadavus elanikkonnale 1 tunni jooksul või 70 km kaugusel. Arengusuundades ja Haiglavõrgu arengukava määruuses (2002) määratletakse haiglate teeninduspiirkondade suurused haiglaliikide kaupa. Üldhaiglad – teeninduspiirkond 50 000-100 000 elanikku; kohalik haigla – teeninduspiirkond kuni 40 000 inimest.
- **Riigi regionaalhaldusasutused.** Elanikele ja ettevõtetele osutavad olulises mahus asjaajamisteenuseid EMTA, PPA isikudokumentide üksus, PRIA, SKA, Haigekassa, mille põhiteenused peavad olema kättesaadavad igas maakonnas, kui riigi haldus-territoriaalse korralduse kõrgeima tasandi regionaalses üksuses. Töötukassa, kui suurele sihtrühmale nõustamisteenust osutav asutuse, teenuseid tuleb võimalusel ja vajadusel viia regionaalsest tasandist ka allapoole.
- **Politseijaoskond ja konstaablijaoskond.** Konstaablijaoskond on prefektuuri põhimääruses sätestatud teenistuslik üksus piirkondliku politseitöö korraldamiseks politseijaoskondades, mille territooriumil elab üle 80 000 elaniku. Konstaablijaoskonna teenindada on vähemalt 30 000 elanikku.
- **Pangakontor.** Internetipanganduse pealetungi olukorras on majanduslikult tasuv panga laenu-, liisingu- ja nõustamisteenuste osutamine üksnes suuremates linnades.
- **Võistlusstaadion.** Täismõõtmetes võistlusstaadioni puhul on tegemist suurte investeerimiskuludega objektiga, mille aktiivne kasutusperiood aastas on lühike (jalgpalliväljakul üksnes suvekuud). Maakondlike kergejõustiku ja –jalgpallivõistluste läbiviimiseks on piisav ühe kõigile kvaliteedinõuetele vastava staadioni olemasolu maakonnas, soovitatavalt maakonnakeskuses.
- **Maakonnarahvamaja.** Maakonnarahvamaja on rahvamajade seaduse kontseptsioonis (2007) määratletud kui kultuuriasutus, mille ülesanne on kindlustada professionaalse kultuuri kättesaadavus igas maakonnas (regionaalne kultuuripoliitika). Välja peaks arendama maakonnarahvamajade võrgustiku eelkõige nendes maakondades, kus puuduvad riigi poolt toetatavad professionaalse kunsti vahendamiseks sobivad institutsioonid (kontsertimajad, teatrid ja kunstigaleriid).
- **Maakonnaraamatukogu.** Rahvaraamatukogu seadus sätestab, et igas maakonnas peab olema maakonnaraamatukogu.
- **Riigigümnaasium.** Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on sätestatud gümnaasiumihariduse kättesaadavuse üldpõhimõtted. Kvaliteetse ja valikuterohke ning gümnaasiumi riiklikule õppekavale vastava üldkeskhariduse omandamise võimaluse tagavad riik ja kohalik omavalitsus, pidades igas maakonnas õpilaste arvust lähtuvalt vajalikul arvul gümnaasiume. Riik kohustub pidama igas maakonnas vähemalt ühte gümnaasiumi. Riigigümnaasiumis on

vähemalt 3 spetsialiseerumist võimaldavat õppesuunda, mille normidele vastavalt komplekteerimine tähendab, et koolis õpiks vähemalt 252 õpilast (vt ka HTM lähteülesanne Praxise analüüsile (2014)). Eeldades, et Eestis läheb jätkuvalt 70% põhikooli lõpetanutest õppima gümnaasiumisse, peaks gümnaasiumi teeninduspiirkonnas elama keskmiselt u 11000 elanikku. Kuivõrd riigigümnaasiumites õpib eeldatavalt ka märkimisväärne osa kaugemate maapiirkondade noori (õpilaskodudes), siis on riigigümnaasiumi hea kättesaadavusega teenuspiirkonna vajalik suurus eeldatavalt mõne tuhande võrra väiksem. .

- **Kutsekool.** Eestis on kutsekoolide võrgustik optimeeritud ning taristu uuendatud ja välja ehitatud. Igas maakonnas on vähemalt 1 kutsekool ning see rahuldab Eesti vajadusi. Kutsekoolid ei pea asuma maakonnakeskustes. Juhul kui kutsekoolid asuvad potentsiaalsete maagümnaasiumite asukohas või neile lähedal, siis on mõistlik kaalutleda õppetöö (ja asutuste) lõimimist.
- **Maakondlik tervisespordikeskus.** Tervisespordikeskus on riiklikes spordi arengudokumentides defineeritud kui aasta ringi kasutatav sportimise ja vaba aja keskus looduses. Selle osad on looduses liikumise rajad, suusarajad, jalgrattarajad, kelgurajad, suusanõlvad, uisupargid, orienteerumisrajad ja sportmängude välisväljakud. Tervisespordikeskuse juures peavad peale sportimispaikade olema kasutajate teenindamiseks vajalikud olmehooned, stardi-ja finišipaigad, tualetid jne. Maakondlike tervisespordikeskuste kontseptsiooni elluviimist alustati 2003. aastal neljaaastase regionaalsete tervisespordikeskuste rajamise programmi vormis, millega sooviti igasse maakonda luua tervisespordi tegemiseks ja vaba aja sisustamiseks sobivad tingimused. Maakondlik tervisespordikeskus ei pea asuma maakonnakeskuses.

Regionaalsete teenuste olemus: teenuseid iseloomustab regionaalselt kõrgeim kvaliteet ja mitmekesisus, millele vastavad ka kulud personalile ja taristu ülalpidamisele; taristu on üleriigiliste võrgustike osa ning seotud riigi territooriumi HTK jaotusega maakondadeks; teenuste kasutus on maakonnakeskustest kaugemate elanike poolt väikese sagedusega ja juhuslik.

Regionaalsete teenuste harvem kasutus võrdluses kohalike teenustega (v.a. gümnaasium) ning lähedaste alternatiivide olemasolu kohalikul tasandil on eelduseks sellele, et hea kättesaadavuse tase määrata **1 tunnile**. Riigigümnaasiumite juures tuleb sarnaselt kutsekoolidele tagada ööpäevaringsed elamisvõimalused õpilaskodudes.

Standardiseeritud liikumiskiirusi arvesse võttes tähendab see ühistransporti kasutades 12 minutit liikumist lähimasse peatusesse ning 48 minutit liikumist ühistranspordiga ehk **40 km**. Viimane on ka kohalike kvaliteetteenuste hea kättesaadavuse kriteerium kilomeetrites.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühistranspordiga	Autoga
Regionaalsed teenused	60 min			40 km	70 km

Regionaalsete teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv: **alates 15000 elanikust.**

Regionaalsete teenuste asukohtade kavandamise kriteeriumid: a) paikkonnad, milles piirkonna suuruse kriteerium on täidetud; b) paikkonnad, mis toimivad kõrgema taseme teenuskeskusena mitte kaugemal kui 40 km kaugusel asuvate paikkondade kogumile, mis kokku vastab piirkonna suuruse kriteeriumile; c) Kärkla/Hiiumaa erand

Regionaalsete teenuste osutamise asukoht: **4. taseme teenuskeskus ehk toimepiirkondade teenuskeskused ehk maakonnakeskused** ja mõni suurem linn (esmajoones Narva linn ja Kohtla-Järve kaks suuremat linnaosa) (v.a kutsekool ja maakondlik tervisekeskus, mille asukoha määravad traditsioonid ja looduslikud eeldused).

Keskuste vahelised ühistranspordiühendused

Teenindustaseme soovituslikud normid avalikule kohalikule liiniveole (TSM määrus nr 41, 2002) määratlevad soovituslikud ühistranspordi liiklussagedused ja sõiduaja paikkondade ning valla- ja maakonnakeskuste vahel.

Tabel 1. Liiklussageduse soovituslikud normid (TSM, 2002)

Elanike arv paikkonnas	Sõitude arv vallakeskusesse (korda tööpäevas)	Sõitude arv maakonnakeskusesse (korda tööpäevas)
Kuni 500 elanikku	2	1
Kuni 1000 elanikku	2–3	2
Üle 1000 elaniku	3–4	3

Tabel 2. Sõiduaja soovituslikud normid (TSM, 2002)

Elanike arv paikkonnas	Valla keskusesse	Maakonna keskusesse
Kuni 500 elanikku	0,5–1 tund	kuni 1 tund
Kuni 1000 elanikku	0,5 tundi	kuni 1 tund
Üle 1000 elaniku	0,5 tundi	kuni 0,5 tundi

Maanteeamet osundab „Ühistranspordi kättesaadavuse analüüsis“ (2014) ühistranspordi valdkonna ekspertide seisukohale, et „kehtivate teenindustaseme normide järgimine ei taga tänastes oludes majanduslikult ega sotsiaalselt efektiivset teenuse pakkumist. Ühelt poolt ei ole hõreasustusega piirkondade osakaalu arvestades võimalik tagada kõikidele piirkondadele ka vähemalt ühte ühistranspordiühendust maakonnakeskusega, sest selline eesmärk hõlmaks ka 1 või 2 elanikuga küladele teenuse tagamist. Teiselt poolt on üle 500 elanikuga asulad ja üle 100 elanikuga asulad Eesti tingimustes juba arvestatavad keskused, mille elanikkonna säilitamiseks oleks ilmselt vaja tagada vastavalt rohkem kui 2 või 3 ühistranspordiühendust“. Eelnevatele argumentidele tuginevalt on analüüsis püstitatud kõrgemad teenindustase normid seoses ühenduste sagedusega (korda päevas) maakonna või toimepiirkonna keskusesse.

Tabel 3. Ühistranspordiühenduste normatiivne sageduste arv maakonna või toimepiirkonna keskusesse

Elanike arv piirkonnas	Sõitude arv maakonna või toimepiirkonna keskusesse (korda päevas)
Kuni 99 elanikku	0 (soovituslikult 1)
100-499 elanikku	2
500-999 elanikku	3
Üle 1000 elaniku	4

Lisaks on samas analüüsis rakendatud töörande olemusest lähtuvalt kellaajaliselt piiritletud kriteeriume:

- Vähemalt 1 ühendus maakonna- või tõmbekeskusesse hommikuti ajavahemikul 07:00-08:30;
- Vähemalt 1 ühendus maakonna- või tõmbekeskusesse õhtuti ajavahemikul 17:00-19:00.

Paikkondade kohta ning teenuskeskuste hierarhiale rakendades võiks minimaalne ühistranspordi ühenduste sagedus tööpäevas olla vastavalt allolevale tabelile.

Tegemist on teenuste kättesaadavuse tagamise minimaalsest vajadusest lähtuva ettepanekuga, mille majanduslik teostatavus vajab täiendavaid analüüse. Ettepaneku erinevus Maanteeameti lähenemisest seisneb selles, et lisaks ühendusele maakonnakeskustega peetakse oluliseks ka paikkondade ühendusi madalama tasandi teenuskeskustega. Samuti tuuakse eraldi välja 3. tasandi keskuste (asulad alates 1-2 tuhandest elanikust, tagamaaga koos alates 4-5 tuhandest) roll laiemate piirkondade ühendajana toimepiirkonna keskustega. Selleks on vajalik töörande mõistlikku ajakulu võimaldavad kiiremad ühendused 3. tasandi keskustest toimepiirkondade keskustesse hommikul ja õhtul ning nendega seotud kohalikud etteveoliinid.

Tabel 4. Ettepanek ühistranspordiühenduste minimaalsete sageduste kohta omavahel seotud erineval tasemel teenuskeskuste vahel

Ühenduste arv tööpäevas	Iga paikkond	1. tasandi teenuskeskus	2. tasandi teenuskeskus	3. tasandi teenuskeskus	Toimepiirkonna keskus
Iga paikkond		1	1	1	1
1. tasandi teenuskeskus			3	3	3
2. tasandi teenuskeskus				4	4
3. tasandi teenuskeskus					4
Toimepiirkonna keskus				sh 1 hommikune ja 1 õhtune kiirliin	

Teenuskeskuste määratlemine ning kättesaadavuse hindamine

Erineval tasemel teenuskeskused määratakse keskuseks oleva paikkonna ning selle tagamaal asuvate paikkondade elanike arvust ja sihtrühmade suurusest lähtudes. Tuginetakse eeldusele, et teenuskeskus suudab jätkusuutlikult vastaval hierarhiatasemel toimida üksnes juhul kui teenuspiirkonnas elab piisaval hulgal inimesi ning sellega on teenustele tagatud piisaval hulgal tarbijaid.

Teenuspiirkondade tarbijaskonna mahu hindamiseks konkreetsetes asustussüsteemi osades rakendatakse kolme meetodit:

A = keskuse elanike arv + ühendatavate paikkondade elanike arv

B = keskuse elanike arv + (ühendatavate paikkondade elanike arv/selle paikkonna keskuste arv samal tasandil)

C = keskuse elanike arv + (ühendatavate paikkondade elanike arv x iga paikkonna töötajate töörande % keskusesse)

Täiendavaks keskuse jätkusuutlikkuse tingimuseks on, et teenuspiirkonda arvatavate inimeste jaoks peab teenus olema hästi kättesaadav ehk keskusega ühendatud paikkond peab vastama hea kättesaadavuse kriteeriumile:

1. tasandi teenuskeskuste puhul on see maksimaalselt 11 km paikkondade keskuste vahel
2. tasandi teenuskeskuste puhul on see maksimaalselt **15 km** paikkondade keskuste vahel
3. tasandi teenuskeskuste puhul on see maksimaalselt 27 km paikkondade keskuste vahel
4. tasandi teenuskeskuste puhul on see maksimaalselt 40 km paikkondade keskuste vahel

Paikkondade keskuste arvutamiseks lähtuti iga paikkonna rahvarohkeimast asulast ja selles asulas asuvast ühistranspordi peatusest. Kui asulas oli mitu peatust, valiti peatus, mis jäi paikkonna rahvastiku raskuskeskmele kõige lähemale või millest 500 meetri raadiuses oli elanike arv suurim. Kokku on 844 paikkonda. 825 keskust paikneb suurima rahvaarvuga asulas. 802 keskust asub peatusest kuni 500 meetri kaugusel. 27-s kandis ei ole peatusi. Neile arvutati paikkonna keskus paikkonna rahvastikuraskuskeskme alusel, nihutades keskme lähima sõiduteeni. 614 paikkonna keskus asub paikkonna rahvastiku raskuskeskmest kuni 500 meetri raadiuses. 733 paikkonna keskus asub paikkonnarahvastiku raskuskeskmest kuni 1000 meetri raadiuses.

Hea kättesaadavuse kriteeriumitest kaugemal asuvate paikkondade elanikkonnale on kohustuslike ja vältimatute teenuste kasutamisel vajalik luua täiendavaid kättesaadavust võimaldavaid meetmeid, välditavate ja soovituslike teenuste puhul vähendab teenuste halb kättesaadavus oluliselt ka teenuste kasutuse sagedust ning kasutajate osakaalu paikkonna elanike seas. Asustussüsteemi edasise arengu mõttes on tegemist ohustatud piirkondadega ning sellisena tuleks neid planeeringutes ka käsitleda/määratleda.

Paikkondade ühendamisel keskustega ning teenuspiirkondadesse rakendatakse kahte meetodit. Baasmeetodiks on koostöös maavalitsustega määratletud tunnetuslikud paikkondade keskussuhted. Iga paikkonnaga seostati kuni 5 kõrgema tasandi keskust, millise paikkonna elanik valiks teenuse

kasutamise asukohana, juhul kui teenust paikkonnas kohapeal ei ole võimalik osutada. Järgmine valik tähendaks sellisel juhul mitte suvalist lähimat paikkonda, vaid järgmisel teenuskeskuse tasandil asuvat keskust, mis asub piisavalt lähedal ning on sobiva asendiga muude liikumiste (nt tööalane ränne) kontekstis. Kõrgematel tasanditel lubati ka alternatiivseid keskussuhteid – nt Alavere paikkonna jaoks määratleti võimalike järgmise tasandi keskustena Aruküla, Kose ja Kehra.

Kaugusmeetodi lähtekohaks on paikkondade suurima asula või valdavalt paikkonna piiresse jääva tiheasustusalana elanike arv (suurim neist):

1. tasandi teenuskeskuste kandidaadid on kõik paikkonnad, mille suurima asula või tiheasustusala elanike arv on vähemalt 200
2. tasandi teenuskeskuste kandidaadid on kõik paikkonnad, mille suurima asula või tiheasustusala elanike arv on vähemalt 500
3. tasandi teenuskeskuste kandidaadid on kõik paikkonnad, mille suurima asula või tiheasustusala elanike arv on vähemalt 1000
4. tasandi teenuskeskuste kandidaadid on kõik paikkonnad, mille suurima asula või tiheasustusala elanike arv on vähemalt 3000.

Mõlemal juhul on lõplikuks aluseks, kas üks või teine paikkond on vastava tasandi keskuseks sobiv, keskuse tasandile määratletud minimaalne teenuspiirkonna elanike arv. Konkreetsete ettepanekute „tundlikkuse“ tõstmiseks on mõistlik lisaks põhistsenaariumile arvutada tulemused ka erandjuhtumite võimaldamiseks (stsenarium C) ning eeldatavat elanike arvu langustrendi jätkumist suures hulgas maapiirkondades arvestavat stsenariumit (stsenarium B).

	Stsenarium C: Min piirkonna elanike arv	Stsenarium A: Keskmine elanike arv alates	Stsenarium B: Kahanemist eeldav elanike arv
1. taseme keskus	240	300	360
2. taseme keskus	1200	1500	1800
3. taseme keskus	3600	4500	5400
4. taseme keskus	12000	15000	18000

Baasmeetodi puhul arvestatakse teenuskeskuse tagamaana üksnes määratletud hierarhiasuhetes olevaid paikkondi, kaugusmeetodi puhul kõiki nõutud läheduses olevaid ja keskuspaikkonnast väiksema elanike arvuga paikkondi.

Lisa 1: Teenuste analüüsi kokkuvõte ja liigituse alused

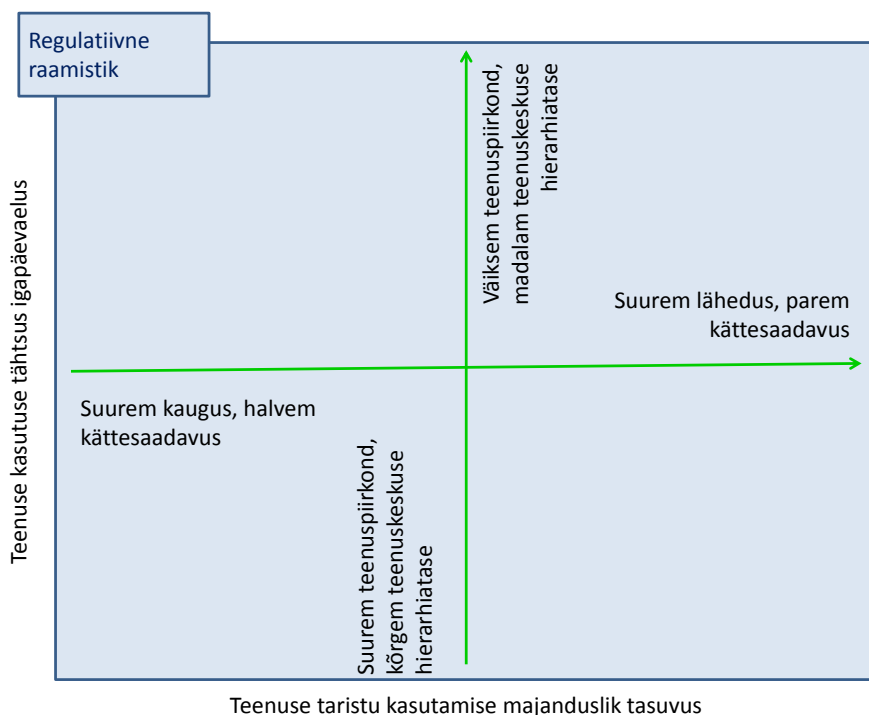
Teenuste analüüsi ülesanne on luua teenuste liigitamise üldine raamistik, mis on aluseks teenuste osutamisel kasutatava taristu optimaalsete asukohtade määramisele. Kõige üldisemalt fookuseeritakse analüüsil:

- Teenuste osutamise ja asukohtade reguleerituse laadile ja määrale;
- Teenuste majanduslikule tasuvusele;
- Teenuste kohale ja tähtsusele elanike igapäevaelus.

Teenuse osutamise asukohtade reguleeritus annab raamid erinevate osapoolte võimalustele mõjutada maakonnaplaneeringus käsitletavate teenuste taristu asukohtasid. Teiste sõnadega, määratleb see maakonnaplaneeringu elluviidavuse piirangud kehtivas regulatiivses ruumis ning samuti võib osundada teatud juhtudel muutmisvajadusele õigusaktides ja strateegiates.

Teenuste majanduslik tasuvus määrab teenuskeskuse hierarhiataseme, millel on olemasolevate või muudetavate reeglite raames võimalik teenuseid jätkusuutlikult osutada. Mida suuremat kliendibaasi taristu objekti majanduslik tasuvus eeldab, seda suurema teenuspiirkonnaga ja kõrgemal teenuskeskuste hierarhiatasemel seda on võimalik osutada.

Teenuse tähtsusest ja kohast igapäevaelus sõltub teenuste kättesaadavuse ja läheduse vajalik tase. Üldpõhimõttena tähendab suurem tähtsus igapäevaelus summaarse ajakulu ja teenuskasutuse vältimatuse mõttes survet suurendada teenuse taristu lähedust ja kättesaadavust elanike elu- ja töökohtadele.

Teenuse osutamise regulatiivne raamistik

Teenuste osutamine ning teenuste taristu asukohaotsuste tegemine Eestis toimub kehtiva õigusruumi ning riiklike poliitikate alusel. Need määravad muuhulgas:

- Kellel on õigus teenuseid osutada;
- Millise majandusliku ja korraldusliku loogika alusel teenuseid osutatakse (ja rahastatakse);
- Kelle arvamust peab ja võib küsida teenuse asukohaotsuste tegemisel ning kas see arvamus on siduv või mitte.

Selline teadmine on oluline hindamaks maakonnaplaneeringutes asustussüsteemi suunamiseks kavandatud taristuobjektide asukohtade säilitamise ja muutmise võimalusi. Teenuste osutaja on sageli, kuid mitte alati, ka taristu objektide konkreetsete asukohaotsuste tegija. Eelkõige on maakonnaplaneeringute kontekstis küsimus avaliku sektori institutsioonide - KOV, maavalitsus, riigiasutused – võimes asukohaotsuseid teha ja otsuste tegemist mõjutada.

Õigusaktides ja riiklikes strateegilistes arengudokumentides, aga ka ametkondlikes suunistes, on sageli juba määratletud kriteeriumid teenuste kättesaadavuse ja teenuspiirkondade minimaalse või maksimaalse suuruse kohta, konkreetsete teenuste osutavate asutuste asukohad või asutused ise. Need on kõik sisendiks üldistatud teenuse kättesaadavuse kriteeriumite ning teenuskeskuste hierarhia välja kujundamisel.

Teenuse osutajad ja osutamise vorm

Teenuse asukohaotsuste mõjutamise võimaluste ja laadi alusel on oluline eristada 5 tüüpi teenuseid:

- Kommertsteenused. Teenuseid osutatakse vabaturu põhimõtete alusel konkureerivate ettevõtete poolt. Määrav on teenuste majanduslik äriplaneerimine ühes või teises asukohas, sõltuvalt asukoha ja selle tagamaa teenuse nõudlusest. Selle nõudlusega seotud majandusliku tasuvuse raames on teenuse taristu asukohaotsuseid võimalik avalikul sektori mõjutada *lobby* vormis, mis seisneb olemasolevate kommerts võimaluste promotsioonis. Piirkondliku nõudluse raames on võimalik avalikul sektoril teatud ulatuses ka majandusliku tasuvuse piire territoriaalselt kitsendada selleks teenuse osutamist doteerides.
- Kogukonnateenused. Neid teenuseid osutatakse kogukonna (organiseerunud) liikmete poolt kogukonnale kui tervikule mitteäriplaneerimise alustel. Taristu asukoha jaoks on määrav kohaliku kogukonna initsiatiiv ja soov teenuse olemasolusse rahaliselt panustada, samuti kogukonna huvi ja vajadus. Sageli toetatakse selliste teenuste osutamist riigi või KOV poolt kas sihtotstarbeliste toetustena või ka lepinguliselt tegevustoetustena, kuid see ei määra piisava tingimusena teenuse olemasolu ja taristu asukohta. Avaliku sektori toetused ning kodanikuühiskonna panus alandavad oluliselt teenuse majandusliku tasuvuse piire ning võimalusi taristu lähedust elanikele tõsta. Üldjuhul on tegemist madala kulude tasemega teenustega.

- Kohaliku omavalitsuse teenused. KOV, selle asutuste ja ühingute poolt osutatavad teenused kohaliku omavalitsuse kohustuslike, tingimuslike või vabatahtlike ülesannete täitmiseks. Taristu asukohad on määratud KOV otsuste alusel, mida mõjutavad KOV üldised rahalised võimalused, sh riigi sihtotstarbeliste eraldiste maht ja kasutamise reeglid, ning aktiivsete kogukondade hoiakud.
- Riigiteenused. Osutatakse riigiasutuste ja nende struktuuriüksuste poolt, mille asukohad on määratud kas eri tasemel õigusaktide, riiklike strateegiadokumentide või ametkondlike otsuste poolt. Taristu asukohtade kavandamine ja muutmine toimub vastavate õigusaktide või ametkondlike otsuste muutmisel. KOV ja kodanikuühiskonna esindajatel on võimalik konkreetsete asukohaotsuste tegemisel arvamust avaldada, kuid üldjuhul on see mittesiduv - lähtutakse teenuse ühtlase kvaliteedi ning majanduslike võimaluste nõuetest.
- Lepingulised avalikud teenused. Teenuste osutamine on lepinguliselt delegeeritud äriühingutele, kellel võib olla pädevus konkreetsete asukohaotsuste tegemiseks. Üldjuhul on õigusaktides ja lepingutes määratud üldised kättesaadavuse tagamise kohustused, mille raames teenuse osutaja saab teha konkreetseid asukohaotsuseid.

Teenus	Taristu	Teenuse osutamise domineeriv vorm	Tüüpiline teenuse osutaja
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	kommertsteenus	eraettevõte
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	kommertsteenus	eraettevõte
	autokütuse müügikoht	kommertsteenus	eraettevõte
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	lepinguline avalik teenus	eraettevõte
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	lepinguline avalik teenus	eraettevõte
	hambaravikabinet	kommertsteenus ja lepinguline avalik teenus	eraettevõte
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	lepinguline avalik teenus	KOV või riigi äriühing või SA
Apteegiteenus	haruapteek	kommertsteenus	eraettevõte
	apteek	kommertsteenus	eraettevõte
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	lepinguline avalik teenus	eraettevõte, KOV või riigi SA
	vabatahtlik päästeüksus	kogukonnateenus	MTÜ
	päästekomando	riigiteenus	riigiasutus
Politseiteenus	politseiyaoskond	riigiteenus	riigiasutus
	konstaabliyaoskond	riigiteenus	riigiasutus
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	riigiteenus	riigiasutus
		riigiteenus	riigiasutus
Haridusteenus	laste päevahoid	kommertsteenus ja kogukonnateenus	eraettevõte
	lasteaed	KOV teenus	KOV asutus
	algkool	KOV teenus	KOV asutus
	põhikool	KOV teenus	KOV asutus
	maagümnaasium	KOV teenus	KOV asutus
	riigigümnaasium	riigiteenus	riigiasutus
	kutsekool	riigiteenus	riigiasutus

Noorsootöö	noortekeskus	KOV teenus	KOV asutus või MTÜ
Pangateenused	sularaha automaat	kommertsteenused	eraettevõtte
	postipank	kommertsteenused	eraettevõtte
	pangakontor	kommertsteenused	eraettevõtte
Postiteenus	kirjakast	lepinguline avalik teenus	riigiettevõtte
	pakiautomaat	lepinguline avalik teenus	riigiettevõtte, eraettevõtte
	postkontor (postipunkt)	lepinguline avalik teenus	riigiettevõtte
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	kogukonnateenus	MTÜ
	rahvamaja	KOV teenus	KOV asutus
	kultuurikeskus	KOV teenus	KOV asutus
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	KOV teenus	KOV asutus
	raamatukogu	KOV teenus	KOV asutus
	maakonnaraamatukogu	KOV teenus ja riigiteenus	KOV asutus
Sporditeenused	lähiliikumispai	kogukonnateenus	KOV ja MTÜ
	välispordiväljak	KOV teenus	KOV asutus, MTÜ või SA
	terviserada	KOV teenus	KOV asutus, MTÜ või SA
	spordisaal	KOV teenus	KOV asutus, MTÜ või SA
	ujula	KOV teenus ja kommertsteenused	KOV asutus või eraettevõtte
	maakondlik tervise- ja spordikeskus	KOV teenus ja kommertsteenused	KOV või riigi SA, KOV
	võistlusstaadion	KOV teenus	KOV asutus, MTÜ või SA
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	KOV teenus	KOV asutus
	päevakeskus	KOV teenus	KOV asutus
	töötukassa büroo	riigiteenus	riigiasutus
	hooldekodu eakatele	kommertsteenused	KOV asutus, MTÜ või SA, eraettevõtte
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	KOV teenus	KOV asutus
	riigi regionaalhaldusasutused	riigiteenus	riigiasutus
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	lepinguline avalik teenus	riigiasutus
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	lepinguline avalik teenus	eraettevõtte (vedajana)

Teenuste taristu objektide asukohtaotsuste tegijad ning arvamuse esitajad institutsionaalses jaotuses on järgmised:

Teenus	Taristu	Riigi kesktasand	Maavalitsus	KOV	Eraettevõtted	Kodanikuühiskond
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus			mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	mitte-siduv arvamus
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)			mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	
	autokütuse müügikoht			mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	

	esmatasandi tervishoiukeskus	Investeeringu -toetus strateegilise arengu-dokumendi põhimõtetele vastavalt		mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis			mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	
	hambaravikabinet				otsuse tegija	
Tervishoiuteenused	maakonna haigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	Otsus sisaldub VV määruses: Haiglavõrgu arengukava		mitte-siduv arvamus		
	haruapteek				otsuse tegija	
Apteegiteenus	apteek				otsuse tegija	
	kiirabi jaam (brigaadi asukoht)	Terviseameti otsus				
	vabatahtlik päästeüksus	riigi lepinguline toetus vastavalt asukohale				otsuse tegija
Pääste- ja kiirabiteenus	päästekomando	Päästeameti otsus kava alusel				
	politseijaoskond	Piirkondliku politseitöö juhend				
	konstaablijaoskond	Piirkondliku politseitöö juhend				
Politseiteenus	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	Piirkondliku politseitöö juhend				
	laste päevahoid			otsuse tegija	otsuse tegija	otsuse tegija
	lasteaed			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus
	algkool			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus
	põhikool			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus
	maagümnaasium		mitte-siduv arvamus	otsuse tegija		
Haridusteenus	riigigümnaasium	HTM PGS tuleneva kohustuse ja KOV kokkulepete alusel		siduv arvamus		

		HTM kutsekoolide võrgustiku kava alusel	mitte-siduv arvamus	mitte-siduv arvamus		
Noorsootöö	noortekeskus			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus
Pangateenused	sularaha automaat			mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	mitte-siduv arvamus
	postipank			mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	mitte-siduv arvamus
	pangakontor			mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	mitte-siduv arvamus
Postiteenus	kirjakast	Postiseaduse nõuete raames		mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	mitte-siduv arvamus
	pakiautomaat			mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	mitte-siduv arvamus
	postkontor (postipunkt)	Postiseaduse nõuete raames		mitte-siduv arvamus	otsuse tegija	mitte-siduv arvamus
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja- külakeskus			mitte-siduv arvamus		otsuse tegija
	rahvamaja			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus
	kultuurikeskus			otsuse tegija		
Raamatukoguteenu sed	haruraamatukogu			otsuse tegija		
	raamatukogu	Raamatukogu seaduse nõuete raames		otsuse tegija		
	maakonna- raamatukogu	Raamatukogu seaduse nõuete raames		otsuse tegija		
Sporditeenused	lähiliikumispai			otsuse tegija		otsuse tegija
	välispordiväljak			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus
	terviserada			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus
	spordisaal			otsuse tegija	otsuse tegija	
	ujula			otsuse tegija	otsuse tegija	
	maakondlik tervisespordikeskus	Riiklik investeeringis- programm		otsuse tegija		
	võistlusstaadion			otsuse tegija		
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus

	päevakeskus			otsuse tegija		mitte-siduv arvamus
	töötukassa büroo	Töötukassa ametkondlik otsus		mitte-siduv arvamus		
	hooldekodu eakatele			otsuse tegija	otsuse tegija	
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus			otsuse tegija	mitte-siduv arvamus	mitte-siduv arvamus
	riigi regionaalhaldusasutused	otsuse tegija	mitte-siduv arvamus	mitte-siduv arvamus	mitte-siduv arvamus	
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	Maanteeamet ühistranspordiseaduse raames		mitte-siduv arvamus		mitte-siduv arvamus
	Ühistranspordi sõlmjaam-terminal	Maanteeamet liinivõrgu korraldajana	Maavalitsus liinivõrgu korraldajana	mitte-siduv arvamus		

Kehtestatud regulatsioonid ja seatud eesmärgid teenuse osutamise taristu asukohtadele

Elkõige avalike teenuste osas sisaldavad kehtivad õigusaktid ja vastu võetud riiklikud strateegilised arengudokumendid konkreetseid suuniseid teenuste taristu asukohtade osas.

Eristada võib nelja tüüpi regulatsioonide objekte:

- Teenust osutav asutus – määratud on konkreetse asutuse nimi ja tegevuskoht;
- Teenuse asukoht – määratud on HTK üksus (konkreetne KOV või maakond) või asula;
- Teenuspiirkond – määratud on HTK tase (KOV, maakond, ametkondlik piirkond); pindala; elanike arv; kliendibaasi suurus;
- Teenuse kaugus – määratud on teenuse osutaja maksimaalne kaugus kilomeetrites või ajalise kaugusena erinevate liikumisviisidega; täiendavad nõuded ühistranspordiühendusele (nt sagedus).

Olemasolevate asukohtade määratluste ja kättesaadavuse kriteeriumite arvestamine maakonnaplaneeringus sõltub eelkõige nende õiguslikust staatusest:

- Õiguslikult siduvad regulatsioonid – riiklikes õigusaktides sätestatud taristu asukohad, teenuspiirkondade ja kättesaadavuse kriteeriumid on järgimiseks, samas on alati võimalus algatada diskussioon õigusaktide ning nendes sisalduvate suuniste muutmiseks vastavalt asustussüsteemi arendamise eesmärkidele;
- Õiguslikult mittesiduvad suunised - strateegilistes arengudokumentides seatud eesmärkide või neid toetavates poliitikakujundamise uuringute tulemuste puhul on otsustusvabadus suurem.

Igal juhul on need kättesaadavuse tagamist mõjutavad otsused oluliseks sisendiks kättesaadavuse kriteeriumite välja töötamisel ning majanduslikult tasuvate teenuspiirkondade määratlemisel.

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	Puuduvad	Puuduvad
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	Puuduvad	Puuduvad
	autokütuse müügikoht	Puuduvad	Puuduvad
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus		Tervishoiu arengusuunad aastani 2020: Esmatasandi tervishoiu teenuste seostatud ja koordineeritud osutamise eelistatud vormiks on esmatasandi tervisekeskused. Tervisekeskuse miinimumstandardiks on üldjuhul vähemalt 3-4 pereearsti ja 3-4 pereõde, ämmaemand, füsioterapeut ja koduõde ~4500- 6000 teenindatava isiku kohta sõltuvalt piirkonnast. Maakondlikud tervisekeskused maakonnakeskustes on multifunktsionaalsed tervishoiukeskused maakonnakeskustes, kus esmatasandi tervisekeskus on ühisel infrastruktuuril haiglaga.
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	Määrus "Perearsti nimistu moodustamise, muutmise ja võrdlemise alused ja kord ning perearsti nimistute piirarv: maakondlik jaotus, kokku 837 nimistut. Perearsti nimistu piirsuurus on TTKS alusel: 1) 1200–2000 isikut; 2) 2001–2400 isikut, kui nimistusse kantud isikutele osutab üldarstiabi koos perearstiga vähemalt üks arsti kvalifikatsiooniga tervishoiutöötaja.	Tervishoiu arengusuunad aastani 2020: Tervisekeskustel võib olla filiaale, kus teenuste osutamine sama meeskonna liikmete poolt toimub vajaliku regulaarsusega.
	hambaravikabinet	Riiklikke territoriaalse kättesaadavuse norme ei ole Eestis hambaraviteenusele kehtestatud.	
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	VV määruks Eesti haiglavõrgu arengukava kinnitatud haiglavõrgu haiglate loetelu.	Eesti tervishoiu arengusuunad aastani 2020 (2014): Haiglavõrgu planeerimise aluseks on haiglaliik. Haiglaliik määratletakse teeninduspiirkondade ja teiste kriteeriumite alusel, milleks on teenindatava piirkonna suurus ja elanikkonnale eriarstiabi kättesaadavus elanikkonnale 1 tunni jooksul või 70 km kaugusel.

	haruapteek	Ravimiseadus: Üldapteegi haruapteek võib asuda asustusüksuses, mis ei ole linn ega vallasisene linn. Haruapteek võib asuda ka linnas või vallasiseses linnas, kui seal on vähem kui 4000 elanikku.	
Apteegiteenus	apteek	Ravimiseadus: Kohaliku omavalitsuse üksus võib esitada Raviametile ettepaneku apteegiteenuse osutamise nõudmiseks, kui lähim üldapteegi tegutsemiskoht jääb vähemalt kahest tuhandest ühe või mitme kõrvuti asetseva kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil elavast elanikust kaugemale kui 30 kilomeetrit	Apteegiteenuse kvaliteedijuhis (2012): Apteek peaks soovitatavalt asuma paigas, mis on võimalikult paljudele inimestele hõlpsasti ligipääsetav jalgsi, ühistranspordi ja autoga.
	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Terviseameti peadirektori käskkirja nr 61 "Kiirabibrigaadide teeninduspiirkondade arv, paiknemine ja kiirabibrigaadide jaotus teeninduspiirkondade kaupa" lisa 2	Kiirabi arengusuunad aastani 2020: Kiirabi vahetu tegevuspiirkonna määramise aluseks on sõiduaeg 30 min kiirabibaasist keskmistes liiklustingimustes. Kiirabi arengukava kättesaadavuse eesmärgid: Linnas peab kiirabi kiirete kutsete (C, D) korral jõudma sündmuskohale 5-6 minuti ja maal 15 minuti jooksul vähemalt 70% juhtudest alates kiirabikutse edastamisest kiirabibrigaadile.
	vabatahtlik päästeüksus		Päästeamet on välja töötanud valemi vabatahtlike päästeüksuste vajaduse/olulisuse kohta väiksemates piirkodades. Vabatahtlikele makstakse toimimise tagamise hüvitist juhul, kui vabatahtlik päästekomando asub riiklikust komandost enam kui 14 minuti kaugusel ning suudab reageerida teatava ajanormi piires (mida kiiremini reageeritakse, seda suurem on toetus).
Pääste- ja kiirabiteenus	päästekomando		Riikliku komandode võrgustiku paiknemise kujundamisel on lähtutud eesmärgist tagada, et päästealane abi jõuaks abivajajani võimalikult lühikese ajaga. Ajaliseks piiriks, mille jooksul peaks alates teate saamisest õnnetuse kohta kuni riikliku komando kohalejõudmiseni, on Eestis eesmärgina seatud 15 minutit. Riiklike päästekomandode asukohad on ametkondlikult määratud asula ja aadressi täpsusega. 2012. aasta sügisest

			on Eestis 72 riikliku päästekomandot.
	politseijaoskond	PPS: PPA prefektuuri territoriaalsed struktuuriüksused on jaoskonnad, kordonid ja piiripunktid.	
	konstaablijaoskond		Piirkondliku politseitöö juhend: Konstaablijaoskond on prefektuuri põhimääruses sätestatud teenistuslik üksus piirkondliku politseitöö korraldamiseks politseijaoskondades, mille territooriumil elab üle 80 000 elaniku. Konstaablijaoskonna teenindada on vähemalt 30 000 elanikku. Konstaablipiirkond on prefekti käskkirjaga määratud politseijaoskonna tööpiirkonna territoriaalselt kindlaksmääratud osa, kus piirkonnapolitseinik täidab oma ülesandeid. Piirkondade moodustamisel arvestatakse järgmisi suhtarvusi: tiheasustusega suurlinna piirkonnas on keskmine elanike arv piirkonnakonstaabli kohta kuni 15 000 elanikku ja hõreasustusega aladel kuni 10 000 elanikku.
Politseiteenus	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt		Piirkondliku politseitöö juhend: Vahetuks suhtluseks kogukonnaga peab isikute vastuvõtt toimuma vähemalt üks kord kuus kindlaks määratud asukohas ning kindlal ajal iga kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil. Piirisaarel, Ruhnus, Kihnus ja Vormsil toimub elanike vastuvõtt mitte harvem kui kord kvartalis;
	laste päevahoid		Koolieelse lasteasutuse seaduses antakse võimalus: Poolelise- kuni kolmeaastase lapse lasteaiakoha võib valla- või linnavalitsus vanema nõusolekul asendada lapsehoiuteenusega
Haridusteenus	lasteaed	Koolieelse lasteasutuse seaduses on sätestatud KOV kohustus: Valla- või linnavalitsus loob vanemate soovil kõigile poolelise- kuni seitsmeaastastele lastele, kelle elukoht on selle valla või linna territooriumil ning ühtib vähemalt ühe vanema elukohaga, võimaluse käia teeninduspiirkonna lasteasutuses.	1 liitühik täiskomplekteeritus - 18 last

	algkool		PGS: põhikool, võib toimida vormis, kus õpe toimub I või I ja II kooliastmel, kusjuures II kooliastmel ei pea õpe toimuma kõikide II kooliastme klasside ulatuses.
	põhikool	PGS: Koolikohustuse täitmise ja põhikooli riiklikule õppekavale vastava põhihariduse omandamise võimaluse valla või linna haldusterritooriumil elavatele koolikohustuslikele lastele tagab vald või linn. Vähemalt 80 protsendil õpilastest, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei tohi kooli jõudmiseks kuluda rohkem kui 60 minutit.	HTM lähteülesanne Praxise analüüsile sisaldab väikseima mitteerandliku põhikooli tüübina (tüüp 2) põhikooli minimaalselt 90 õpilasega
	maagümnaasium	PGS: Kvaliteetse ja valikuterohke ning gümnaasiumi riiklikule õppekavale vastava üldkeskhariduse omandamise võimaluse tagavad riik ja kohalik omavalitsus, pidades igas maakonnas õpilaste arvust lähtuvalt vajalikul arvul gümnaasiume. Riik kohustub pidama igas maakonnas vähemalt ühte gümnaasiumi.	HTM lähteülesanne Praxise analüüsile (2014): 84 õpilast
	riigigümnaasium		HTM lähteülesanne Praxise analüüsile (2014): 254 õpilast
	kutsekool		Kutseõppeasutuste toimimise tagab Kutsehariduse seaduse alusel ministri poolt kehtestatud riiklik koolitustellimus.
Noorsootöö	noortekeskus	Noorsootöö on kohaliku omavalitsuse kohustuslik ülesanne ning selle loomulik korralduslik piirkond on KOV-üksus.	„Kvaliteedijuhtimine noorsootöös“ (2013): KOV territooriumil tegutseb 300 noore kohta vähemalt 1 avatud noorsootööd pakkuv asutus.
Pangateenused	sularaha automaat	Puuduvad	Puuduvad
	postipank	Puuduvad	Puuduvad
	pangakontor	Puuduvad	Puuduvad
Postiteenus	kirjakast	Ministri määrus universaalse postiteenuse osutamise nõuetest: linnas asuvast või elavast postiteenuse kasutajast ei või kirjakasti keskmine kaugus olla rohkem kui 0,5 kilomeetrit; vallas asuvast või elavast postiteenuse kasutajast ei või kirjakast asuda kaugemal kui 2 kilomeetrit.	
	pakiautomaat	Puuduvad	Puuduvad
	postkontor (postipunkt)	Ministri määrus universaalse postiteenuse osutamise nõuetest sätestab minimaalse postkontorite arvu valla ja linna territooriumi sõltuvalt elanike arvust. Iga valla territooriumil	

		peab olema vähemalt üks universaalset postiteenust osutav postkontor. Igasse valda, mille püsielanike arv ületab 2500 inimest, paigutatakse täiendavalt üks või enam universaalset postiteenust osutavat postkontorit. Rohkem kui 20 000 püsielanikuga linnas tuleb iga järgneva kuni 20 000 püsielaniku kohta paigutada üks täiendav postkontor.	
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	Puuduvad	Rahvamajade seaduse kontseptsioon (2007): Seltsimaja – ehk kogukonnakeskus on eraõigusliku juriidilise isiku poolt asutatud või hallatav kultuuriasutus, mis toimib kogukonna omaalgatuse põhimõttel ning mille eesmärgiks on seltsielu korraldamine ja kohaliku elu arendamine.
	rahvamaja	Puuduvad	Rahvamajade seaduse kontseptsioonis (2007) tehakse ettepanek muuta KOKSi selliselt, et kultuuri- ja sporditöö oleks KOV kohustuslikuks ülesandeks: sh oleks omavalitsusüksuse ülesandeks on tagada antud vallas või linnas ...rahvamajade, ...ülalpidamine ja tegevus. Omavalitsusüksuse vastava valdkonna asutuse puudumisel, peab ta kindlustama teenuse kättesaadavuse.
	kultuurikeskus	Puuduvad	
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu		
	raamatukogu	Rahvaraamatukogu seadus: rahvaraamatukogude võrgu loomisel tuleb lähtuda järgmistest põhimõtetest: 1) igas kuni 10 000 elanikuga linnas vähemalt üks rahvaraamatukogu; 2) üle 10 000 elanikuga linnas vähemalt üks rahvaraamatukogu keskmiselt iga 15 000 elaniku kohta; 3) mujal vähemalt üks rahvaraamatukogu keskmiselt kuni 500 elanikuga teeninduspiirkonna kohta.	
	maakonnaraamatukogu	Rahvaraamatukogu seadus sätestab, et igas maakonnas peab olema maakonnaraamatukogu.	
Sporditeenused	lähiliikumispaid	Puuduvad	Liikumisharrastuse arengukava 2011–2014 (2010) eesmärk: iga inimese jaoks peab olema üks avalikult kasutatav liikumispaik 15 minuti kaugusel elukohast.

	välispordiväljak	Puuduvad	
	terviserada	Puuduvad	
	spordisaal	Puuduvad	
	ujula	Puuduvad	
	maakondlik tervisespordikeskus	Puuduvad	Liikumisharrastuse arengukava 2011–2014 (2010): igas maakonnas ühe prioriteetse tervisespordikeskuse väljaarendamise jätkamist perioodi jooksul.
	võistlusstaadion	Puuduvad	
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	Sotsiaalteenuste korraldamine on kohaliku omavalitsuse kohustuslik ülesanne	
	päevakeskus	Puuduvad	
	töötukassa büroo	Puuduvad	
	hooldekodu eakatele	Puuduvad	
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	KOKS	
	riigi regionaalhaldusametused		Riigiasutuste põhimäärused sisaldavad regionaalsete struktuuriüksuste loendid
	Ühistranspordi peatus		Soovituslike normidega on määratud ÜT peatuste kaugus inimese elukohast sõltuvalt asula suurusest: jalgsi peatusesse kuni 500 el. asulas 3 km, 500-1000 elanikuga asulas 2 km, üle 1000 elanikuga asulas 1 km
Ühistransport	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal		Transpordi arengukava: Ühistranspordi eelisarendatakse piirkondades, kus elab rohkem inimesi; täiendava teenuse mahu lisamiseks tuleks eelistada liine, mis ühendavad vähemalt 3000 elanikuga asulaid toimepiirkonna keskustega; kavandatakse suuremate asulate terminalide sidumist kergliiklusteedega ning parkimisvõimaluste parandamist.

Teenuse osutamise majanduslik tasuvus

Teenuste osutamise majanduslik tasuvus on olulisim tegur, mis määrab teenuse kvaliteetseks osutamiseks vajaliku teenuspiirkonna suuruse ning selle kaudu võimalikud teenuste osutamise taristu optimaalsed asukohad.

Teenuste majanduslik tasuvus on erinevate majandusmudelite puhul määratud erineval määral ja viisil. Kommertsteenuste puhul kujundab teenuste osutamise majanduslik tasuvus seostatuna teenuspiirkonna nõudlusega üsna üheselt selle, kas teenust on võimalik mingis kindlas asukohas jätkusuutlikult (taristu ja meeskond) osutada või mitte. Avalike teenuste või kogukonnateenuste puhul on küsimus teenuse üldises ühiskondlikus või kogukondlikus väärtuses (mida ollakse valmis teenuse saamise eest maksma) ning kulude mõistlikus jaotuses erinevate teenuste osutamise asukohtade vahel.

Oluliseks lisateguriks on ka teenuse osutamise kulude-tulude üldine maht. Üldpõhimõttena, mida väiksemad on kulud teenuse osutamisel, seda suurem võimalus on üldist majandusliku tasuvuse loogikat „ületada“ ning teenuste kättesaadavust näiteks dotatsioonide abil suurendada.

Konkreetsemalt sõltub teenuse osutamise majanduslik tasuvus kulude poolelt esmajoones teenuse kvaliteetseks osutamiseks nõutud meeskonna personalikulude ning taristu investeerimis- ja majandamiskulude tasemest.

Teenuse osutamise meeskond

Teenuse kvaliteetseks ja jätkusuutlikuks osutamiseks on vajalik erineva kvalifikatsiooniga ning erineval arvul spetsialistide olemasolu. Vajaliku meeskonna suuruse määratlemiseks on erinevaid lähtekohti:

- Minimaalne õigusaktidega ja muude suunistega lubatud spetsialistide arv;
- Spetsialistide arv „tavalises“ teenust osutavas organisatsioonis;
- Eesti keskmine spetsialistide arv teenust osutavates organisatsioonides;
- Optimaalne teenust osutavate spetsialistide arv, mis tagab teenuse kvaliteedi, osutamise jätkusuutlikkuse ning töötajate heaolu.

Teenuse osutamisel nõutud kvalifikatsioon on sageli määratletud õigusaktides, kuid võimalik on kvalifikatsiooninõuete või soovitude määratletus ka erialaseltside poolt või lihtsalt tööandja personalipoliitika osana. Kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistide palkamine nõuab suuremaid personalikulusid. Kaudselt on teenuste võrgustiku kavandamisel oluliseks piiranguks ka sellist tüüpi spetsialistide väiksema üldarv (ja konkurents nende pärast), nende suurem nõudlikkus töökoha asukoha (nt. eelistatakse suuremaid linnasid) ja meeskonna suuruse osas.

Personali kvalifikatsiooninõuete alusel on asjakohane eristada teenuseid järgmiselt:

- Kõrgprofessionaalsed teenused – eeldavad üldjuhul olulisel osal töötajaskonnast vähemalt magistritasemel ülikooliharidust, kitsa eriala õppe kraadi omandanud töötajaid;
- Üldprofessionaalsed teenused – eeldavad erialase kõrg- või kutsehariduse omandanud töötajaid, omandatud eriala omab laiemat iseloomu, vajalik spetsialiseerumine on võimalik täiendkoolituste jms vormis;
- Aprofessionaalsed teenused – erialane haridus ei ole nõutud, teenuse osutamiseks piisav väljaõpe omandatakse sõltumata haridusest ning sageli töö kohapeal.

Ka meeskonna suuruse ja mitmekesisuse alusel on võimalik teenused liigitada teineteisest oluliselt eristuvateks teenusteks:

- Kompleksmeeskonna teenused – meeskond koosneb vähemalt 10 mitme eriala spetsialistist;
- Baasmeeskonna teenused – meeskonna suurus võib jääda alla 10 töötaja;
- Miinimummeeskonna teenused – teenuseid on võimalik osutada kuni 1 püsivalt kohal viibiva töötajaga;
- Personalivabad teenused – ei nõua töötajate püsivat kohalolu teenuse osutamiseks, kuid need on vajalikud taristu hoolduseks või tuleneb nende mittepüsiv ja korduv vajadus teenuse olemusest (nt. kirjakastide tühjendamine postiteenuse raames).

Mida kõrgemad kvalifikatsiooninõuded ning arvukam ja mitmekesisem on teenust osutav meeskond, seda tõenäolisem on, et teenuse osutamise majanduslikult tasuv teenuspiirkond on suurem.

Teenus	Taristu	Kvalifikatsiooninõuded personalile	Nõuded meeskonna suurusele
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	Aprofessionaalsed teenused	Miinimummeeskonna teenused
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	Aprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	autokütuse müügikoht	Aprofessionaalsed teenused	Miinimummeeskonna teenused
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	Kõrgprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	hambaravikabinett	Kõrgprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
Apteegiteenus	haruapteek	Kõrgprofessionaalsed teenused	Miinimummeeskonna teenused
	apteek	Kõrgprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	vabatahtlik päästeüksus	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	päästekomando	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Politseiteenus	politseijaoskond	Üldprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	konstaablajaoskond	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	piirkonnapolitseainiku vastuvõtupunkt	Üldprofessionaalsed teenused	Miinimummeeskonna teenused
Haridusteenus	laste päevahoid	Aprofessionaalsed teenused	Miinimummeeskonna teenused
	lasteaed	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	algkool	Üldprofessionaalsed teenused	Miinimummeeskonna teenused
	põhikool	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused

	maagümnaasium	Üldprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	riigigümnaasium	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	kutsekool	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
Noorsootöö	noortekekeskus	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
Pangateenused	sularaha automaat	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	postipank	Aprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	pangakontor	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Postiteenus	kirjakast	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	pakiautomaat	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	postkontor (postipunkt)	Aprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	rahvamaja	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	kultuurikeskus	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	raamatukogu	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	maakonnaraamatukogu	Üldprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
Sporditeenused	lähiliikumispai	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	välispordiväljak	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	terviserada	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	spordisaal	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	ujula	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	maakondlik tervisespordikeskus	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	võistlusstaadion	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	päevakeskus	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	töötukassa büroo	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	hooldekodu eakatele	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	riigi regionaalhaldusasutused	Kõrgprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Ühistransport	Ühistranspordi peatus		Personalivabad teenused
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal		Personalivabad teenused

Võttes arvesse meeskonna normatiivset suurust, klientide proportsiooni elanikkonnas ning vajadusel ka teenuseid osutava asutuse turuosa, on võimalik täpsemalt leida teenuse kvaliteetseks osutamiseks vajaliku teenuspiirkonna suurus elanike arvu mõttes (vt. allpool).

Teenuse osutamise taristu

Teenuse osutamise taristu iseloom on oluline asukohtade määratlemise aspektist vaadatuna seoses kulude mahuga, kusjuures oluline on nii investeerimis- kui ka majandamiskulude maht. Mõlemad on positiivselt seotud teenuspiirkonna suurusega – mida suuremad kulud, seda suurem peaks olema nõudlus, klientide arv ja teenuspiirkonna suurus.

Teenus	Taristu	Investeeringukulude tase	Majandamiskulude tase
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	Keskised kulud	Keskised kulud
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	Suured kulud	Suured kulud
	autokütuse müügikoht	Suured kulud	Keskised kulud
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	Suured kulud	Suured kulud
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	Keskised kulud	Keskised kulud
	hambaravikabinet	Suured kulud	Keskised kulud
	maakonna haigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	Väga suured kulud	Väga suured kulud
Apteegiteenus	haruapteek	Madalad kulud	Madalad kulud
	apteek	Keskised kulud	Keskised kulud
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Suured kulud	Suured kulud
	vabatahtlik päästeüksus	Keskised kulud	Keskised kulud
	päästekomando	Suured kulud	Suured kulud
Politseiteenus	politsei jaoskond	Suured kulud	Suured kulud
	konstaablajaoskond	Keskised kulud	Keskised kulud
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	Madalad kulud	Madalad kulud
Haridusteenus	laste päevahoid	Madalad kulud	Madalad kulud
	lasteaed	Keskised kulud	Keskised kulud
	algkool	Madalad kulud	Madalad kulud
	põhikool	Suured kulud	Suured kulud
	maagümnaasium	Suured kulud	Suured kulud
	riigigümnaasium	Väga suured kulud	Väga suured kulud
	kutsekool	Väga suured kulud	Väga suured kulud
Noorsootöö	noortekeskus	Keskised kulud	Keskised kulud
Pangateenused	sularaha automaat	Keskised kulud	Keskised kulud
	postipank	Madalad kulud	Madalad kulud
	pangakontor	Keskised kulud	Keskised kulud
Postiteenus	kirjakast	Väga madalad kulud	Väga madalad kulud
	pakiautomaat	Madalad kulud	Madalad kulud
	postkontor (postipunkt)	Madalad kulud	Madalad kulud
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	Madalad kulud	Madalad kulud
	rahvamaja	Keskised kulud	Keskised kulud
	kultuurikeskus	Suured kulud	Suured kulud
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	Madalad kulud	Madalad kulud
	raamatukogu	Keskised kulud	Keskised kulud
	maakonnaraamatukogu	Keskised kulud	Keskised kulud
Sporditeenused	lähiliikumispai	Madalad kulud	Madalad kulud
	välispordiväljak	Madalad kulud	Madalad kulud
	terviserada	Madalad kulud	Keskised kulud
	spordisaal	Keskised kulud	Keskised kulud
	ujula	Suured kulud	Suured kulud
	maakondlik tervisespordikeskus	Suured kulud	Keskised kulud

	võistlusstaadion	Suured kulud	Madalad kulud
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	Madalad kulud	Madalad kulud
	päevakeskus	Keskised kulud	Keskised kulud
	töötukassa büroo		
	hooldekodu eakatele	Suured kulud	Suured kulud
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	Suured kulud	Suured kulud
	riigi regionaalhaldusasutused	Suured kulud	Suured kulud
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	Suured kulud	Väga madalad kulud
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	Suured kulud	Madalad kulud

Teenuse osutamise kliendibaas ja teenuspiirkonna vajalik suurus

Meeskond ja taristu kokku määravad teenuse kvaliteetseks osutamiseks vajaliku kliendibaasi suuruse. Teenuse kasutajate arv määrab (läbi ostujõu) teenuse majandusliku tasuvuse, kas vahetus konkurentsituatsioonis erateenuste puhul või kaalutusotsuse alusel avaliku sektori poolt finantseeritud (oluliselt doteeritud) teenuste puhul. Iga teenuse puhul on see teenusespetsiifiline, sõltub ka pakutava teenuse kvaliteedist ning on üldjuhul taandatav teenuspiirkonna elanike arvule. Avalike teenuste puhul on ühiskonnale talutav suhe juba arvestatud erinevates õigusaktides ja arengukavades seatud kriteeriumites ja nõuetes.

Teenus	Taristu	Optimaalne minimaalne meeskonna suurus	Vajalik klientide arv töötaja või meeskonna kohta	Minimaalse teenuspiirkonna elanike arv
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	väiksemat kauplust on võimalik pidada ka 1-2 töötajaga		väiksemad kauplused tegutsevad 250-300 elanikuga paikkondades
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)			
	autokütuse müügikoht	automaattanklates personali vajadus puudub		Eesti autokütuse müügikohtade suhtarvust (1 müügikoht 3 tuhande elaniku kohta) lähtudes on majanduslikult võimalik opereerida kuni 1500-2000 elanikuga piirkonnas
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	3 perearsti ja 3 pereõde, lisaks kodusõde, füsioterapeut, ämmaemand	u. 1500 elaniku perearsti kohta, vanema elanikkonnaga piirkondades ka kuni 1300 elanikku	4000 elanikku

	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	1 perearst, 1 pereõde	1200-2000 isikut perearsti nimistus	1200 elanikku; Eestis tegutseb ka perearste, kelle nimistu suurus on alla 1000 isiku
	hambaravikabinet	3 arsti meeskond	1000 elanikku hambaarsti kohta	3000-5000 elanikku sõltuvalt joogivee iseloomust
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)			
Apteegiteenus	haruapteek	1 apteeker osalise koormusega		
	apteek	vähemalt 2 apteekrit	tasuvuse piiriks apteekri kohta on arvestatud 2000-3000 elanikku teenuspiirkonnas	
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	3 kiirabiauto brigaadi liiget		
	vabatahtlik päästeüksus			
	päästekomando	4 päästjat		
Politseiteenus	politseijaoskond			
	konstaablijaoskond			
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	1 piirkonnapolitseinik	piirkonnapolitseiniku piirkond 10000 elanikku, vastuvõtupunktide arv vastavalt vajadusele (KOV arv jms)	
Haridusteenus	laste päevahoid			
	lasteaed		komplekteeritud liitühma 18 last	
	algkool		16 õpilasega algkool	Õpilaste arvule vastab 1-3. klassi laste osakaalu alusel maapiirkondades u. 500 elanikku.
	põhikool		90 õpilast põhikoolis	Vastava vanusrühma osakaalu maapiirkondade rahvastikus arvestades u. 900 elanikku
	maagümnaasium		84 õpilast gümnaasiumiklassides	Eeldades, et maagümnaasiumi teenuspiirkonna põhikooli lõpetanud noortest 60% jätkab gümnaasiumis ning neist omakord 70% maagümnaasiumis ja 30% linnagümnaasiumis peaks vastava vanusrühma noorte proportsiooni arvestades maagümnaasiumi teenuspiirkonnas elama u. 7000 elanikku
	riigigümnaasium		254 õpilast gümnaasiumiklassides	Eeldades, et 75% põhikooli lõpetanutest jätkab gümnaasiumis,

				peaks gümnaasiumi teeninduspiirkonnas elama keskmiselt u 12000 elanikku.
	kutsekool			
Noorsootöö	noortekeskus		300 noore kohta vähemalt 1 avatud noorsootööd pakkuv asutus.	
Pangateenused	sularaha automaat		Vähemalt 4000 klienti	
	pangakontor			Vähemalt 20 tuhat elanikku
Postiteenus	kirjakast			
	postkontor (postipunkt)	1 töötaja	Õigusaktides nõutakse igasse valda, mille püselanike arv ületab 2500 inimest, täiendavalt üks universaalset postiteenust osutav postkontor; praktikas on majanduslikel kaalutlustel 117 postkontorit asendatud postipunktidega.	
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu		üks	500 elanikku
	raamatukogu		rahvaraamatukogu keskmiselt kuni 500 elanikuga teeninduspiirkonna kohta	

Teenuse koht igapäevaelus

Teenuste osutamise territoriaalse ja ajalise läheduse määramise olulisim sisend on arusaamine teenuse kohast elanike igapäevaelus. Teenuse kättesaadavuse hea tase on tase, mil teenusele jõudmise aja- ja ressursikulu ei halvenda oluliselt inimeste heaolu ning mis ei piira teenuse kasutust (elanikud loobuvad võimalusel teenusest).

Teenuse olulisus igapäevaelus

Teenuse olulisus igapäevaelus on kirjeldatav kolme tunnuse abil, millest tulenevad vastavad nõuded kättesaadavusele:

1. Kasutuse vältimatus

Teenuse liik	Määratlus	Nõuded kättesaadavusele
Kohustuslik või vältimatu teenus	Teenuste kasutus on seaduste poolt kohustuslikuks tehtud (nt. koolikohustus) või siis kahjustab teenuse mittekasutamine inimese tervist ja sotsiaalset toimetulekut.	Teenuste hea kättesaadavus tuleb tagada enamusele elanikele/sihtrühma liikmetele.
Soovitav teenus	Teenuse kasutus toetab inimeste sotsiaalset toimetulekut.	Teenuste hea kättesaadavus sihtrühma liikmetele on eelduseks paikkonna jätkusuutlikule arengule.
Asendatav teenus	Teenust on võimalik sõltuvalt elulaadist jms asendada ja vältida, selle mittekasutamine ei kahanda otseselt elukvaliteeti. Elukvaliteedi probleemid tekivad asenduste puudumisel ning elulaadist tulenevatest soovidest ja vajadustest.	Üksikute teenuste osas on piisav individuaalsetel liikumislahendustel põhinev kättesaadavus.

2. Kasutuse sagedus

Teenuse olulisus inimese igapäevaelus on olulisel määral seotud teenuse kasutamise vajaliku ja mõistliku sagedusega. Üldpõhimõttena on sagedasemad teenused tundlikumad teenusele jõudmise ajakulu mõttes, kuna nende summaarne ajakulu inimese ajabilansis on olulisem.

Teenuse kasutuse vajaliku sageduse alusel jagatakse teenused 4 rühma:

- Igapäevased teenused (3-7 korda nädalas)
- Iganädalased teenused (1-2 korda nädalas)
- Igakuised teenused (1-3 korda kuus)
- Harva kasutatavad teenused (vähem kui 1 kord kuus)

Igapäevaste teenuste kasutamisele jõudmise ajakulu võiks olla kuni 30+30 min, iganädalastel teenustel kuni 45+45 min ja igakuistel 1+1 tundi. Harva kasutatavate teenuste puhul ei ole teenusele jõudmise ajakulu mõistlik määrata.

3. Kasutuse kestvus

Teenuse kasutamise ajaline kestvus määrab osaliselt teenusele jõudmisele kulutatava mõistliku ajakulu. Üldpõhimõttena, mida lühem on teenuse kasutamise ajaline kestvus, seda lühem on ka mõistlik ajakulu teenusele jõudmiseks.

Teenused jagatakse kasutamise ajalise kestvuse alusel 5 rühma:

- Lühiajalise kestvusega teenus (kuni 10 min)
- Keskpika kestvusega teenused (10-60 min)
- Pikapäeva teenused (1-3 tundi)
- Päeva täitvad teenused (3 tundi kuni päev)
- Mitut päeva haaravad teenused

Kõige ajatundlikumad on lühiajalised teenused, mille puhul teenus peab olema tarbijale kas lähedal (max 15+15 min) või on võimalik selle kasutamine ühildada teiste teenuste kasutamisega.

Keskpika kestvusega ja pikapäeva teenuste kasutamisel võiks teenusele jõudmise ajakulu olla selline, et see ei täida rohkem kui maksimaalselt poolt tööpäeva. Teenusele jõudmise ajakulu võiks jääda alla 45+45 min. Teenuste kasutamine sellisel ajakulul on mõistlik ka üksikuna, teiste teenuste kasutusega ühildamata.

Päeva täitvate teenuste ja mitut päeva haaravate teenuste puhul ei ole teenusele jõudmise ajakulu määrav/oluline teenuse kasutamisel.

Teenuse liik	Kasutuskorra ligikaudne aeg	Mõistlik max teenusele saamise aeg	Täiendavad tingimused teenuse kasutamisel
Lühiajalise kestvusega teenus	kuni 10 min	15+15 min	Teenuse lähedust kompenseerib kasutamine teiste teenustega koos (järgnevana)
Keskpika kestvusega teenused	10-60 min	45+45 min	Teenuse kasutuse ja sellele jõudmise summaarne aeg ei tohiks ületada 2,5 tundi
Pikapäeva teenused	1-3 tundi	45+45 min	Teenuse kasutuse ja sellele jõudmise summaarne aeg ei tohiks ületada 4 tundi
Päeva täitvad teenused	3 tundi kuni päev	ei määrata	Oluline on päeva jooksul hommikul teenusele ning õhtul koju jõuda, sh autot mittekasutatavatel inimestel.
Mitut päeva haaravad teenused	sisaldab ööd	ei määrata	

Teenus	Taristu	Välditavus	Sagedus	Kestvus
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	vältimatu	igapäevane	10-30 min
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	asendatav	igakuine	30 min
	autokütuse müügikoht	asendatav	iganädalane	10 min
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	soovitav	igakuine	30 min
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	soovitav	igakuine	30 min
	hambaravikabinet	vältimatu	iga-aastane	30 min
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	vältimatu	Juhtumi-põhine	1 t kuni mõni päev
Apteegiteenus	haruapteek	soovitav	igakuine	10 min
	apteek	soovitav	igakuine	10 min
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	vältimatu	Juhtumi-põhine	
	vabatahtlik päästeüksus	asendatav	Juhtumi-põhine	
	päästekomando	vältimatu	Juhtumi-põhine	
Politseiteenus	politseijaoskond		Juhtumi-põhine	30 min
	konstaablijaoskond		Juhtumi-põhine	30 min
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	asendatav	Juhtumi-põhine	30 min
Haridusteenus	laste päevahoid	asendatav	igapäevane	10 t
	lasteaed	soovitav	igapäevane	10 t
	algkool	vältimatu	igapäevane	6 t
	põhikool	vältimatu	igapäevane	8 t
	maagümnaasium	soovitav	igapäevane	8 t
	riigigümnaasium	soovitav	igapäevane	8 t
Noorsootöö			igapäevane	1-4 t
	noortekeskus	asendatav		
Pangateenused			iganädalane	5 min
	sularaha automaat	asendatav		
	postipank	asendatav	Juhtumi-põhine	5 min
Postiteenus	pangakontor	asendatav	Juhtumi-põhine	20 min
	kirjakast	soovitav	Juhtumi-põhine	1 min
	pakiautomaat	asendatav	Juhtumi-põhine	2 min
Rahvakultuuri teenused	postkontor (postipunkt)	asendatav	Juhtumi-põhine	10 min
	seltsimaja-külakeskus	asendatav	iganädalane	1-3 t
	rahvamaja	asendatav	iganädalane	1-3 t
Raamatukoguteenused	kultuurikeskus	asendatav	iganädalane	1-3 t
	haruraamatukogu	asendatav	iganädalane	10-60 min
	raamatukogu	asendatav	iganädalane	10-60 min
Sporditeenused	maakonnaraamatukogu	asendatav	iganädalane/harv	10-60 min
	lähilikumispaik	asendatav	iganädalane	1-3 t
	välispordiväljak	asendatav	iganädalane	1-3 t

	terviserada	asendatav	iganädalane	1-3 t
	spordisaal	asendatav	iganädalane	1-3 t
	ujula	asendatav	iganädalane	1-3 t
	maakondlik tervisesportikeskus	asendatav	Juhtumi-põhine	1-3 t
	võistlusstaadion	asendatav	Juhtumi-põhine	1-3 t
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	asendatav	Juhtumi-põhine	1-3 t
	päevakeskus	asendatav	iganädalane	1-3 t
	töötukassa büroo	asendatav	Juhtumi-põhine	30 min
	hooldekodu eakatele	soovitatav	püsiv	
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	soovitatav	Juhtumi-põhine	30 min
	riigi regionalhaldusasutused	soovitatav	Juhtumi-põhine	30 min
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	asendatav	igapäevane	10 min
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	asendatav	igapäevane	10 min

Teenuse olulisus ühiskonnale ja paikkonnale

1. Teenuse sihtrühmad

Teenusrühm	Teenusega seotud taristu	Sihtrühma kirjeldus	Sihtrühma demograafiline iseloom	Sihtrühma liikuvuse erisused	Nõuded ühenduvusele
Kaubandus	Toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	iga leibkonna esindaja	kogu elanikkond	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	sage ühistranspordiühendus ; kergliiklusteed
	Ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	kodu- ja aiaomanikud, remondi-ettevõtted		väga hea individuaalne liikuvus	teede kvaliteet ja hooldatus
	Autokütuse müügikoht	autokasutajad	50% täiskasvanud elanikkonnast	väga hea individuaalne liikuvus	teede kvaliteet ja hooldatus
Pangateenused	sularaha automaat	sõltuvalt teenindus-asutuste sularahanõuetest piirkonnas, suurus väheneb ajas	osakaal suurem maapiirkondades	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	
	postipank			sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	
	pangakontor	laenu- ja liisinguklient; konto avajad		üldiselt hea individuaalne liikuvus	toetav ühistranspordiühendus
Postiteenus	kirjakast	ettevõtted; õnnitlejad; e-posti ja digiallkirja mittekasutatavad isikud, suurus väheneb ajas		sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	
	pakiautomaat	e-poodide kliendid			
	postipunkt				

	postkontor				
Tervishoiu-teenused	Esmatasandi tervishoiukeskus	haiged ja tervist kontrollivad isikud	kogu elanikkond (71%), kõige enam lastega pered ja eakad (80%)	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	toetav ühistranspordiühendus
	Hambaravikabinet	haiged ja tervist kontrollivad isikud	kogu elanikkond - 51%	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	toetav ühistranspordiühendus
	Eriarstiabi (kohalik, üld- ja keskhaigla)	haiged	kogu elanikkond - 52%	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	toetav ühistranspordiühendus
Apteegiteenus	Ravimite müügikoht (apteek)			sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	toetav ühistranspordiühendus
Pääste- ja kiirabiteenus	Kiirabiijaam (brigaadi asukoht)	hädasolijad	8% elanikkonnast		Juurdepääsu taristu majapidamistele ja majandusüksustele
	Päästekomando	hädasolijad			Juurdepääsu taristu majapidamistele ja majandusüksustele
Politseiteenus	Politseijaoskond/konstaablijaoskond				
	Politseiametniku vastuvõtu asukoht				toetav ühistranspordiühendus
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht			valdavalt kesise liikuvusega rühmad	
	hooldekodu eakatele				toetav ühistranspordiühendus
	päevakeskus				ajastatud ühistransport
	tööturuteenuste büroo (Töötukassa osakond või büroo)			sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	
Haridusteenus	lasteaed, päevahoid	väikelaps ja lapsevanem	2...7, 18+(45)	lapse abistatav liikumine: vahetu kodulähedus (kuni 2 km) või autotransport parim	ajastatud ühistransport
	algkool	laps	7...10	vahetu kodulähedus (kuni 3 km) või koolibuss parim	ajastatud ühistransport, kergliiklusteed
	põhikool	laps	11..16	kergliikluses osaluse soodumus	ajastatud ühistransport, kergliiklusteed
	gümnaasium	õpilane	16..19	kergliikluses osaluse soodumus	ajastatud ühistransport, kergliiklusteed
	kutsekool	õpilane	16..21		toetav ühistranspordiühendus
Noorsootöö	noortekeskus	Noored	25% vanuses 7...26	kergliikluses osaluse soodumus	ajastatud ühistransport, kergliiklusteed
	noortetuba	Noored	25% vanuses 7...26	kergliikluses osaluse soodumus	ajastatud ühistransport, kergliiklusteed

Vaba aja teenused	seltsimaja		7% - kogu elanikkond		ajastatud ühistransport
	rahvamaja				ajastatud ühistransport
	kultuurimaja		kogu elanikkond		ajastatud ühistransport
	raamatukogu		29% - kogu elanikkond		toetav ühistranspordiühendus
	staadion		60% - kogu elanikkond		ajastatud ühistransport
	välisportiväljak			kergliikluses osaluse soodumus	kergliiklusteed
	terviserada			kergliikluses osaluse soodumus	kergliiklusteed
	tervisespordikeskus				ajastatud ühistransport
	spordisaal				ajastatud ühistransport
	ujula				ajastatud ühistransport
Ametlike toimingute, menetluste, lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus				toetav ühistranspordiühendus
	riigiasutuste (MTA, SKA, Maanteeamet, PPA, Tarbijakaitseamet, PRIA, Keskkonnaamet, Põllumajandusamet, Haigekassa) piirkondlikud teenuspunktid				toetav ühistranspordiühendus
Ühistransport	Ühistranspordi peatus		kogu elanikkond	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	kergliiklusteed
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal		keskasulate elanikkond	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi	

2. Teenuse kasutajate osakaal

Teenuse kasutajate osakaal elanikkonnas või demograafilises sihtrühmas määratleb teenuse kättesaadavuse tagamise olulisuse ühiskonnas. Osakaalu hindamiseks kasutame küsitlusuuringute ja statistika andmeid, samuti tulevikule seatud eesmärgi. Osakaalu alusel on rühmade vahel selgeid piire tõmmata raske, kuid eristama peaks:

- Teenused, mida kasutab valdav osa (vähemalt 70%) elanikkonnast;
- Teenused, mida kasutab valdav osa (vähemalt 70%) demograafilisest sihtrühmast;
- Teenused, mida kasutab oluline osa (u. 20-70%) elanikkonnast;
- Teenused, mida kasutab oluline osa (u. 20-70%) demograafilisest sihtrühmast;
- Teenused, mida kasutab spetsiifilisemate huvide ja vajadustega osa (alla 20%) elanikkonnast;

- Teenused, mida kasutab spetsiifilisemate huvide ja vajadustega osa (20-70%) demograafilisest sihtrühmast.

Kättesaadavuse ajastatuse olulisus

1. Teenuse kasutuse planeeritavus isiku poolt

Teenuse kasutuse planeeritavuse all mõistame siin teenuse kasutaja võimalusi ise määrata teenuse kasutamise aeg kellaaja ja päeva lõikes. Lisaks teenuse olemusele sõltub see ka peamise sihtrühma iseloomust. See on oluline esmajoones ühistranspordiühenduse sageduse ning ajastatusega.

Teenused on jagatud nende planeeritavuse alusel 5 rühma:

- Täielikult teenuse kasutaja poolt planeeritavad teenused – teenused, mille osutamise aja lepivad teenuse osutaja ja kasutaja eelnevalt mõlemale poolele sobival ajal kokku; siia rühma kuuluvad ka teenused, mille kasutamise põhjuseks ei ole mitte oluline vajadus, vaid elaniku soov muuta oma elu huvitavamaks jms;
- Hästi planeeritavad teenused – teenuse kasutust on võimalik 1-2 päeva (või kuni nädal) edasi lükata;
- Osaliselt planeeritavad teenused – teenus sisaldab nii hästi planeeritavaid alamteenuseid kui ka mitteplaneeritavaid, kiire reageerimise vajadusega teenuseid;
- Mitteplaneeritavad kiiret reageerimist nõudvad teenused;
- Mitteplaneeritavad ühtse kinnitatud või kokku lepitud ajakava alusel osutatavad teenused – teenuse kasutajal puudub võimalus iseseisvalt määrata teenuse kasutuse aegsid, kuid need on eelnevalt teada ning stabiilsed ajas (nt kool, aga ka kogukonnas kokku lepitud vaba aja asutuste küllastamise ajad).

Head ühistranspordiühenduse sagedust – vähemalt kord tunnis - nõuavad osaliselt planeeritavad ja mitteplaneeritavad kiiret reageerimist nõudvad teenused. Täielikult ja hästi planeeritavate teenuste kasutamiseks ühistranspordiühenduste suur sagedus vajalik ei ole. Selle asemel on oluline võimalus kavandada teenuse kasutuse edasi-tagasi „reis“ ilma ülemäärase ooteajata. Mitteplaneeritavate teenuste puhul, mis tuginevad ühtselt kinnitatud või kokku lepitud ajakavale, kättesaadavuse tagamisel ühistranspordiga on vajalik lähtuda sellest ajakavast.

Teenuse liik	Määratlus	Nõuded ühistranspordiühendusele
Täielikult planeeritav	Teenused, mille osutamise aja lepivad teenuse osutaja ja kasutaja eelnevalt mõlemale poolele sobival ajal kokku; siia rühma kuuluvad ka teenused, mille kasutamise põhjuseks ei ole mitte oluline vajadus, vaid elaniku soov muuta oma elu huvitavamaks jms	Teenuste kasutamiseks ühistranspordiühenduste suur sagedus vajalik ei ole. Selle asemel on oluline võimalus kavandada teenuse kasutuse edasi-tagasi „reis“ ilma ülemäärase ooteajata.

Hästi planeeritav	Teenuse kasutust on võimalik 1-2 päeva (või kuni nädal) edasi lükata	Teenuste kasutamiseks ühistranspordiühenduste suur sagedus vajalik ei ole. Selle asemel on oluline võimalus kavandada teenuse kasutuse edasi-tagasi „reis“ ilma ülemäärase ooteajata.
Osaliselt planeeritav	Teenuse sisaldab nii hästi planeeritavaid alamteenuseid kui ka mitteplaneeritavaid, kiire reageerimise vajadusega teenuseid	Teenuste kasutamist soosib tihe ühistranspordiühenduste graafik - 1 kord tunnis - mis võimaldab vajaduse tekkimisel teenuseni ja tagasi jõuda
Mitteplaneeritav kinnitatud ajakava alusel osutatav	Teenuse kasutajal puudub võimalus iseseisvalt määrata teenuse kasutuse aegsid, kuid need on eelnevalt teada ning stabiilsed ajas (nt kool, aga ka kogukonnas kokku lepitud vaba aja asutuste külastamise ajad).	Vastavalt oluliste teenuste osutamise ajakavale
Mitteplaneeritav kiiret reageerimist nõudev	Hädaabi teenused, kus teenuse saaja on liikumise mõttes passiivne, liigub teenuse osutaja	Puuduvad

2. Teenuse kasutamise aeg

Teenuse kasutamise aja määramine on oluline kättesaadavuse tagamiseks ühistranspordiga, osaliselt ka kergliiklusega. Teenuse kasutamise aeg jaguneb 5 peamisse rühma:

- Tööpäev;
- Koolipäev;
- Peale kooli;
- Öhtune aeg;
- Nädalavahetus.

Teenuse kättesaadavuse tagamisel on kõige tundlikumad öhtusel ajal kasutatavad teenused, mille kättesaadavuse tagamiseks olulistele sihtrühmadele on vajalik ühistranspordiühendus keskusesse öhtusel ajal (sinna 17-18, tagasi 20-21). Kergliiklusteede kasutamisel kättesaadavuse tagamisel on vajalik valgustus.

Teenuse	Taristu	Planeeritavus kliendi poolt	Kiire vajaduse juhtumid	Teenuse osutamise olulised kellajaad	Teenuse osutamise oluline nädalapäev
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	osaline	jah	väljaspool tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	osaline	jah	väljaspool tööaega/ tööajal	nädalavahetus/ tööpäev
	autokütuse müügikoht	valdav		tööajal/ väljaspool tööaega	tööpäev/ nädalavahetus
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	osaline	jah	tööajal/ väljaspool tööaega	tööpäev
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal,	osaline	jah	tööajal/ väljaspool	tööpäev

	perearstipraksis			tööaega	
	hambaravikabinet	osaline	jah	tööajal	tööpäev
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	valdav		tööajal	tööpäev
Apteegiteenus	haruapteek	valdav	jah	väljaspool tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	apteek	valdav	jah	väljaspool tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	puudub	jah	alati	kõik
	vabatahtlik päästeüksus	puudub	jah	alati	kõik
	päästekomando	puudub	jah	alati	kõik
Politseiteenus	politseijaoskond	osaline		tööajal	tööpäev
	konstaablijaoskond	osaline		tööajal	tööpäev
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	osaline		tööajal	tööpäev
Haridusteenus	laste päevahoid	täielik		tööajal	tööpäev
	lasteaed	täielik		tööajal	tööpäev
	algkool	täielik		tööajal	tööpäev
	põhikool	täielik		tööajal	tööpäev
	maagümnaasium	täielik		tööajal	tööpäev
	riigigümnaasium	täielik		tööajal	tööpäev
	kutsekool	täielik		tööajal	tööpäev
Noorsootöö	noortekeskus	valdav		peale tööaega	tööpäev/ nädalavahetus
Pangateenused		osaline	jah	alati	kõik
	sularaha automaat				
	postipank	valdav	jah	tööajal	tööpäev
Postiteenus	pangakontor	valdav		tööajal	tööpäev
	kirjakast	valdav		alati	kõik
	pakiautomaat	valdav		alati	kõik
Rahvakultuuri teenused		valdav		tööajal/ väljaspool tööaega	tööpäev
	seltsimaja-külakeskus	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	rahvamaja	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
Raamatukoguteenused	kultuurikeskus	täielik		peale tööaega/ tööajal	nädalavahetus/ tööpäev
	haruraamatukogu	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	raamatukogu	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
Sporditeenused	maakonnaraamatukogu	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	lähiliikumispai	valdav		alati	tööpäev/ nädalavahetus
	välispordiväljak	valdav		alati	tööpäev/ nädalavahetus
	terviserada	valdav		alati	tööpäev/ nädalavahetus
	spordisaal	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	ujula	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	maakondlik	valdav		peale tööaega/	nädalavahetus/

	tervise- ja spordikeskus			tööajal	tööpäev
	võistlusstaadion	täielik		peale tööaega/ tööajal	nädalavahetus/ tööpäev
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	valdav		tööaeg	tööpäev
	päevakeskus	täielik		tööaeg	tööpäev
	töötukassa büroo	valdav		tööaeg	tööpäev
	hooldekodu eakatele	täielik		alati	kõik
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	valdav		tööaeg	tööpäev
	riigi regionaalhaldusasutused	valdav		tööaeg	tööpäev
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	valdav		tööajal/ peale tööaega	kõik
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	valdav		tööajal/ peale tööaega	kõik

Alternatiivsete teenuse kasutuse ja kättesaadavuse tagamise viiside olemasolu

Alternatiivsete võimaluste olemasolu kompenseerib teenuste kaugust ning vähendab vajadust teenuste läheduse suurendamiseks ning ühistranspordiühenduste tihendamiseks.

Teenus	Kodus tarbitavad tasuta teenuse alternatiivid	Kodus tarbitavad tasulised teenuse alternatiivid	Muud kättesaadavust suurendavad alternatiivid
Kaubandus	Esmatarbekaupade müük koduhooldusteenuse osana	Toidukaupade kojutoimetamise teenus (Harjumaal, suuremates linnades)	E-kaubandus, tööstuskaupade müük posti teel (postkontorid, pakiautomaadid)
Tervishoiuteenused	Koduõendus, esmatasandi tervishoiutöötajate koduvisiidid, perearsti nõuandetelefon, kiirabi.		
Apteegiteenus	Ravimite müük kodus osutatava sotsiaal- ja tervishoiuteenuse osana.	Ravimite internetimüük (1 euro kogu Eestis)	
Turvalisusteenus	Päästemeeskonna ja politsei väljakutsed Häirekeskuse kaudu; päästealane ennetustöö kodudes		politseipatrullid
Haridusteenus		Koduõpe	
Kultuuriteenus	TV, multimeedia		
Sporditeenus	Kodust algavad teed ja tänavad		
Noorsootöö			Mobiilne noorsootöö
Pangateenused		Sularaha tellimine posti kojukandeteenuse täiendusena.	Sularahateenused postipangas (postkontor); pangateenused pangabussiga.
Postiteenus	Motokanne; e-post (sh digiallkiri)		

Sotsiaalteenused	Koduhooldusteenus		
Lubade ja registreeringute teenused	E-teenused		
Ühistransport		Sotsiaaltransport ja taksoteenus	

Teenuste liigitus ja teenuskeskuste hierarhia

Teenuste liik

Kokku eristatakse 5 liiki teenuseid:

- Kodulähedased teenused: toetavad paikkonna identiteeti (külakeskus-seltsimaja); teenuse osutamise jooksvad kulud on väga madalad; sihtrühma iseloomustab olemuslikult kesine liikuvus (ÜT peatus) ja e-oskused (kirjakast), teenuse koduläheduse puudumisel loobutakse kergesti teenuse kasutusest isikliku elukvaliteedi ja kogukonna sidususe arvelt (seltsimaja, lähiliikumisaik).
- Kohalikud lihtteenused: esitab väheseid nõudeid teenuse kvaliteedile ja mitmekesisusele, sh on üldjuhul piisav 1-2 liikmeline personal; erinevalt kodulähedastest teenustest on teenuste osutamiseks üldjuhul vajalik püsivalt kohal olev personal ja sellest tulenevalt ka kliendibaasi miinimumvajadus; lihtteenused on sageli kättesaadavust suurendavaks alternatiiviks kohalikele põhiteenustele - väiksemad nõuded kliendibaasile võimaldavad lihtteenuste vormis (lastehoid; algkool; postipunkt) osutada kvaliteedi arvelt sama funktsiooni täitvaid kohalikke põhiteenuseid (lasteaed; põhikool; postkontor).
- Kohalikud põhiteenused: teenused, mille kasutamine rahuldab elanike igapäevaelu põhivajadused (haridus, tervis, turvalisus, vaba aeg); teenuste osutamine eeldab lihtteenustega võrreldes suuremat professionaalset meeskonda ja/või kõrgemate investeerimis- ja majandamiskuludega taristut.
- Kohalikud kvaliteetteenused: valdavalt kasutatakse teenuseid harva, kuid teenused on elukvaliteedi jaoks olulised ning raskesti asendatavad; teenuseid iseloomustab suurem spetsialiseerunud meeskond ja/või suurte investeerimis- ja majandamiskuludega taristu;
- Regionaalsed teenused: teenuseid iseloomustab regionaalselt kõrgeim kvaliteet ja mitmekesisus, millele vastavad ka kulud personalile ja taristu ülalpidamisele; taristu on üleriigiliste võrgustike osa ning seotud riigi territooriumi HTK jaotusega maakondadeks; teenuste kasutus on maakonnakeskustest kaugemate elanike poolt väikese sagedusega ja juhuslik.

Teenus	Taristu	Teenuse liik	Teenuse liigi täpsustus	Teenuse liigi koondtüpoloogia
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	ehituskaupade kauplus	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus

	(remont, aed, kodu)			
	autokütuse müügikoht	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	hambaravikabinet	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	regionaalne		regionaalne teenus
Apteegiteenus	haruapteek	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	apteek	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	regionaalne	lähi	regionaalne lähiteenus
	vabatahtlik päästeüksus	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	päästekomando	regionaalne	lähi	regionaalne lähiteenus
Politseiteenus	politseijaoskond	regionaalne		regionaalne teenus
	konstaablajaoskond	regionaalne	lähi	regionaalne lähiteenus
	piirkonnapolitseniku vastuvõtupunkt	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
Haridusteenus	laste päevahoid	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	lasteaed	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	algkool	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	põhikool	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	maagümnaasium	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	riigigümnaasium	regionaalne		regionaalne teenus
Noorsootöö	noortekeskus	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
Pangateenused	sularaha automaat	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	postipank	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	pangakontor	regionaalne		regionaalne teenus
Postiteenus	kirjakast	kodulähedane		kodulähedane teenus
	pakiautomaat	kohalik		kohalik teenus
	postkontor (postipunkt)	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	kodulähedane		kodulähedane teenus
	rahvamaja	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	kultuurikeskus	regionaalne		regionaalne teenus
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	raamatukogu	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	maakonnaraamatukogu	regionaalne		regionaalne teenus
Sporditeenused	lähiliikumispai	kodulähedane		kodulähedane teenus
	välispordiväljak	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	terviserada	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	spordisaal	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	ujula	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	maakondlik tervisespordikeskus	regionaalne		regionaalne teenus
	võistlusstaadion	regionaalne		regionaalne teenus
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	päevakeskus	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	töötukassa büroo	regionaalne	lähi	regionaalne lähiteenus
	hooldekodu eakatele	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
Lubade ja	valla- ja linnavalitsus	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus

registreeringute teenused	riigi regionaalhaldusasutused	regionaalne		regionaalne teenus
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	kodulähedane		kodulähedane teenus
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus

Teenuste taristu optimaalne asukoht teenuskeskuste hierarhias

Tulenevalt kliendibaasi ja teenuspiirkonna elanike arvu nõuetest üksikutele teenuste on vajalik eristada 4 teenuskeskuste hierarhiataset.

Teenus	Taristu	Teenuse liigi koondtüpoloogia	Kliendibaasi lisasurve asukohale	Optimaalne teenuskeskuse tase
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	kohalik lihtteenus		1. taseme teenuskeskus
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	kohalik kvaliteetteenus		3. taseme teenuskeskus
	autokütuse müügikoht	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	kohalik kvaliteetteenus		3. taseme teenuskeskus
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	hambaravikabinet	kohalik kvaliteetteenus		3. taseme teenuskeskus
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	regionaalne teenus		toimepiirkonna keskus
Apteegiteenus	haruapteek	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	apteek	kohalik kvaliteetteenus		3. taseme teenuskeskus
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	regionaalne lähiteenus		asukoht 3. taseme piirkonnas
	vabatahtlik päästeüksus	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	päästekomando	regionaalne lähiteenus		asukoht 3. taseme piirkonnas
Politseiteenus	politseijaoskond	regionaalne teenus		asukoht toimepiirkonnas
	konstaablijaoskond	regionaalne lähiteenus		3. taseme teenuskeskus
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
Haridusteenus	laste päevahoid	kohalik lihtteenus		1. taseme teenuskeskus
	lasteaed	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	algkool	kohalik lihtteenus		1. taseme teenuskeskus
	põhikool	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	maagümnaasium	kohalik kvaliteetteenus		3. taseme teenuskeskus
	riigigümnaasium	regionaalne teenus		toimepiirkonna keskus
	kutsekool	regionaalne teenus		asukoht toimepiirkonnas
Noorsootöö	noortekeskus	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus

	sularaha automaat	kohalik põhiteenus	Majandus-likult tasuv aste kõrgemal	3. taseme teenuskeskus
Pangateenused	postipank	kohalik põhiteenus	võimalik iseseisva postkontori asukohas	3. taseme teenuskeskus
	pangakontor	regionaalne teenus		toimepiirkonna keskus
Postiteenus	kirjakast	kodulähedane teenus		paikkonnakeskus
	pakiautomaat	kohalik põhiteenus	Majandus-likult tasuv aste kõrgemal	3. taseme teenuskeskus
	postipunkt	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	postkontor	kohalik põhiteenus		3. taseme teenuskeskus
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	kodulähedane teenus		paikkonnakeskus
	rahvamaja	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	kultuurikeskus	regionaalne teenus		toimepiirkonna keskus
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	kohalik lihtteenus		1. taseme teenuskeskus
	raamatukogu	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	maakonnaraamatukogu	regionaalne teenus		toimepiirkonna keskus
Sporditeenused	lähiliikumispaik	kodulähedane teenus		paikkonnakeskus
	välispordiväljak	kohalik lihtteenus		2. taseme teenuskeskus
	terviserada	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	spordisaal	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	ujula	kohalik kvaliteetteenus	Majandus-likult tasuv aste kõrgemal (doteerimisv ajadus)	3. taseme teenuskeskus
	maakondlik tervisespordikeskus	regionaalne teenus		asula toimepiirkonnas
	võistlusstaadion	regionaalne teenus		toimepiirkonna keskus
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	päevakeskus	kohalik põhiteenus		2. taseme teenuskeskus
	töötukassa büroo	regionaalne lähiteenus	vajadus ja nõudlus regionaalsest tasandist madalamal	3. taseme teenuskeskus
	hooldekodu eakatele	kohalik kvaliteetteenus		asula 3. taseme teenuskeskuse piirkonnas
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	kohalik kvaliteetteenus		3. taseme teenuskeskus
	riigi regionaalhaldusasutused	regionaalne teenus		toimepiirkonna keskus
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	kodulähedane teenus		paikkonnakeskus
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	kohalik kvaliteetteenus		3. taseme teenuskeskus

Lisa 2: Teenuste liigitus ja osutamise optimaalne territoriaalne tase

Regionaalsed teenused											
Kohalikud kvaliteetteenused ja regionaalteenuste alternatiivid											
Kohalikud põhiteenused ja kvaliteetteenuste alternatiivid											
Kohalikud lihtteenused ja põhiteenuste alternatiivid											
Kodulähedased teenused											
politsei- või konstaabli-jaoskond	päästekomando, konstaablipiirkond	politsepunkt; vabatahtlik päästeüksus (politseipatrull)		päästemeeskonna ja politsei väljakutsed Häirekeskuse kaudu; päästealane ennetus kodudes	Teenused kodus	riigi e-teenused			linna- või vallavalitsus	linna- või vallavalitsus	EMTA, SKA, Haigekassa, PRIA, PPA
	apteek	haruapteek		ravimite internetimüük; ravimid koduviisitud osana		e-post; posti kojukanne; motokanne	kirjakast	postipunkt	postkontor	pakiautomaat	
maakonnahaigla	ETTK, hambaravi; kiirabijaam	ETTK filiaal; perearst		koduõendus, koduviisitud, kiirabi väljakutse, perearsti nõuandetelefon		sularahateenus posti kojukande osana			postipank	sularaha-automaat	pangakontor
Töötukassa osakond	Töötukassa büroo; hooldekodu eakatele	sotsiaaltöötaja kabinet; päevakeskus		koduhooldus		kaupade kojutoomine (koduhooldus; tasuline e-teenus)	(rändkauplus)	toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	kütuse müügikoht	ehitus- ja aiakaupade kauplus	
			sotsiaalsport; taksoteenus	koduõpe; e-õpe	harrastustega tegelemine	kodused sportimisvõimalused, sh õues	kultuurihobid, TV, multimeedia				
			ühistranspordipeatus			lähiliikumispaid	seltsimaja-külakeskus				
				päevahoid; algkool	(mobiilne noorsootöö)	välispordiväljak	haruraamatukogu				
				lasteaid; põhikool	noortekeskus	spordisaal; terviserada	rahvamaja; raamatukogu				
			ühistranspordi terminal	maagümnaasium		ujula	kultuurikeskus				
				riigigümnaasium; kutsekool		võistlusstaadion, MK tervise-spordikeskus	maakonna-rahvamaja; keskraamatukogu				

